

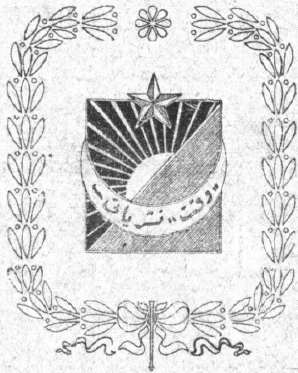
شورا

اوچنچى يىل

عدد ۶ * سنه ۱۹۱۰

۱۹۱۰

6

اورنبرغده اون پيش كونده بر حيققان اربى
فقى و سياسى مجموعه در

مندرجه سی :

- ابن داسته. اوچنچى قرن
هجريده كياگان بيوك اسلام
مؤرخلرندن و جغرافيونندن .
توحيد و علم - ۸ . (حقيقى
مدنيت) امام سرورالدين
بن مفتاح الدين .
باشقردلر . ما بعنى .
م . هادى .
انسانلر ك عقيده الهيه -
لرينه نظر . بو خصوصه ۲ نچى
مقاله . موسى بيگييف .
ميشارلر ۷ . تقليد ، تكلف
و بايرامارى .
ظريف البشيرى .
ملتنى اصلاح چاره سن
آرزو .
محمد ذا كرم عبدالوهابوف .
تلمز اونتلماسون .
تورك اوغلو .
قزاقلرده آور و هم باقسيلر .
ف . ج .
استانبولده مدرسهلر
اصلاحى .
« سيون بيكه » .
م . خ . ب . ر .
قرغزلرن ك تاريخنه عائد .
اويغور .
پيداغوغيا . دينى عمللر .
احمد جان مصطفى .
مراسله و مخابره :
بوكلوى ايللى ، اركلوى ، قارغالى
وتينگين دن .
اشعار . نه دن كلدى . شاكىر
المختارى . اميد بتلى .
ضيا يرومكى .
متنوعه - صبى فيلسوف ، خا -
تونلر و فرنگلر . هند پاد -
شاهلرى حقنده ايسكى تا -
ريخ ، دنيادهغى تل و شيوهلر
وغيرلر .
مكه مكرمه ده روسيه
طلبه سى جمعيتى نك
پروغرامى .

«تنظیمات» کتابینی باصدمرق حقنده

استرلیتامق شهرنده مؤذن محمد رؤوف افندی
اسدالین، بر قاچ دفعه لر خصوصی مکتوب یازوب :
«تنظیمات رساله سی ملالر و باشقه لر ایچون ضرور
اولدر، کتابچیلرده بورساله صاتلوب بتکان، شوننگ
ایچون بونی یکیدن باصدمرق! دیه در. اوشبو مناسبت
ایله بورساله ننگ اولگی باصلویننگ حکایتینی یازارغه
لرؤوم کوردک.

اورنبورغ دوخاونوی صوبرانیه سی کانسیلاریه -
سنده تیوشسز یرده کانگلر کوبایمکینه، یازوچیلرننگ
عمرلری بوش یرگه ضایع اولمقینه، اماملرننگ ده خطا-
لق ایله هر کون خلاف نظام اشلرگه دوچار اولوب
طورمقلرینه آز اولسه ده بلکه چاره اولور، دیه
«تنظیمات» نی ترتیب ایتمشیم. لکن باصدمرق حقنه
عجزلک کورلیدی. «بزگه قول دگل، بوندای نرسه لر
صاتلمی» دیه کتابچیلر آلامادیلر؛ مطبعه لر اوزمزگه
اشانمادقلرندن کوتاچک گه باصمادیلر، شول جهندن
بوننی باصدمرقدن امید کیسلیدی. یانار ایچون پیچگه
تاشلادیقم وقت، محترم ابراهیم میرزا تریفولوف
جنابلری قولمدن تارتوب آلوب قالدی و بنم ایچون
کفیل اولوب مطبعه دن اشلانوب آلدی؛ ۳۰۰۰ نسخه نی
تمام بتروب آلمقی ایچون بزور کتابچی غه یالانوب
قاراساق ده یوز منت و ناز نیازلر ایله گنه آلمقچی
اولدی.

کشی منتی اوستمزده اولماسون دیه بز اوزمز
صاتارغه قرار ویردک. بر قاچ یوز نسخه سینی ابراهیم
میرزا صاندی و بر قدرینی مفتی حضرت آلوب بوش
اولاشدی، شویله ایتوب اون ییل مدتده کتاب
تارالوب بتدی. هر نه قدر: «صاتوب آقچه سینی
یباررمز» دیه حتی یوزلب آلوب کیتوچیلر آراسنده
بر تین اولسون یبارماوچیلر اولدی ایسه ده، ابراهیم
میرزانی اویاتقه قالدرمقسزین بورچلردن قورتولوب
چیقدق. حقیقت حالده سودامز، خواجه نصرالدین
سوداسی قیلندن اوچگه آغاننی برگه صاتمقندن
عبارت ایدی. «مطالعه» و «آثار» کتابلرینی
باصدروب صاتمقنهم «تنظیمات» ایله بر روشدر.
بونلردن کورلمش نتیجه «الفت» غزته سی طرفندن
«صوبرانیه ده خدمت ایتدیکی حالک، کتاب سوداسی
قیله در» دیه قباحتم عملرینی تشهیر ایتمکدن عبارت

اولدی. شول کونینه قدر رشید افندی ننگ اوزینه
ضروری نیکاماش بردن بر کیمسه اوله چغی فرض
ایدلسه شول کیمسه ننگ بز اوله چغمزده شبهه سی اولمیه
چغندن «الفت» ده بویله شیلر نشر ایتمکی، غرض
شخصی ویا که دشمنلق قصدی ایله دگل بلکه مجرد
«اظهار حق» ایچون اولدیغی دلیل گه محتاج دگل
ایدی. ایددی اولگی باصمه طوغروسنده اولان
مشقتلرینی اونوتمادیقم ایچون «تنظیمات» نی ایکنچی
کره باصدمرق فکری خیالده اولسون یوق. اگرده
«تنظیمات» کرکلی بر شی اولسه ایدی، کتابچیلردن
صوراوچیلر کوب بولور ایدی. کوب صورالمش
کتابینی کتابچیلر، باصدمرقه مجبور اولورلر. مادام که
بر کتابینی باصدمرق طوغروسنده کتابچیلر مجبور
دگلردر، اول کتابده خلق ایچون ضرور دگلدر.

رضاء الدین به فی الدین

۳ نچی مارت ۱۹۱۰ سنه «اورنبورغ»

اواره دن :

«تقریض» بابی، «امام غزالی رساله سینی
انتقاد» اسملی مقاله وغیرکوب نرسه لر اوزن بتدیکی
سبیلی بو عددگه کریمی قالدیلر. اوشبو مقاله لرکله چک
عددلرده اوز نوبتلری ایله درج ایدلنه چکر: «یازو
طوغروسنک» عبدالله الکچمیری، «بالالر تریبه سی»
فیض الباری ظریفی، «دینیلر هم دینسزلر» میان
عبد الاول، «بای هم یارلی تلر و ترکچه یوغالغان
سوزلر» هادی آطلاسی، «حکمت اسلامیه» عبدالقیوم
بهمانی، «تاریخدن استفسار» محمد صفا احمدوف،
«مسلمان فادینی» فیض الرحمن جهانداروف،
«بودیثیت» ن. آغیغی، «تشبه و تشبیه» نعمت الله
حکیموف، «عبدالله بای حکایتی» محمد هادی سعدی،
«تاشلانمش بالالر» محبوب جمال آقورینا.

۵ چیمستاپول اویازی «قورمانای» قریه سنده
عبد الباری ملوکوف که: مذکور کیمسه لرگه «شورا»
ننگ هر بر عددی مرتب کیتوب طورادر.

مارت ۱۵ سنه ۱۹۱۰

ربيع الاول ۱۷ سنه ۱۳۲۸

شورا دىر والوغ حادىر

Хвольсонъ) در (۱).

مشهور آدملرنى يازديغمز وقت كوز اوگمزه بر قاچ كتابلر آچوب قوبارغه وهر دقيقه ده بونلرغه كوز سالورغه مجبور اولور ايدك. فقط اوشبوكون، اوگمزه يالنگز روسچه يازلمش ۲۰۰ بيتدن عبارت بر اثر اولنور. بوده مذكور خوالسون طرفندن «خزرلر، برتاسلر، بلغارلر، ماجارلر، اسلاوانلر، روسلر حقتك ابن داسته نك خبرلرى» اسمى ايله يازلمش كتابدر. اوشبو اثر مقدمه سنده خوالسون دييور:

۱۸۶۶ نچى ييل جاي كونى «لوندن» شهرنده بر بتانيا موزه خانه سنده شرق اثرلرى قسمنده عربى عبارت ايله يازلمش بر اثر تابدم. مذكور اثر الوغ فورمه ده يازلمش بر كتابنك يديچى الوشى اولوب اسمى ده «كتاب الاعلاق النفيسة» ومؤلفينك اسمى ده ابو على احمد بن عمر ابن داسته در. اوشبو كتاب احتمال كه دنيا يوزنده بردن بر نسخه اولور، اوروپا نك مشهور كنبخانه لرنده شوندى باشقه ايكنچى بر نسخه سى يوقدر. ابن داسته نى اسلام مؤفلرندن برگنه ذات اولسون ذكر اينديكى بزگه معلوم بولمادى.

ابن داسته

اسلام مؤرخلرندن وجغرافيونندن اولان بوذاتنك اسمى احمد بن عمر اولوب كنيه سى ابو على ايدى. يراق بابالرنندن برينه نسبت ايله ابن داسته «Ибнь-Даста» ديه معرفدر.

بك كوب اسلام اثرلرى تلف اولوب واسملرى ده اونودلوب بتديكى كى بك كوب عالملرده اونودلوب بوغالمشدر. ابشته اسلام دنيا سنده اونودلمش اسلام عالملرينك برى اوشبو ابن داسته اولسه كرك. اسلام لرغه مجهول اولان بو ذاتنى مشهور آدملردن صانا-مقلممز صوك عصر لرغه وخصوصا فرنكلرگه نسبت ايله در. انشاء الله بوندى صوك اوز آرامزه ده مشهور اولور. ابن داسته نك اسمى بوندى بر قاچ ييللر مقدم فرنكلر آراسنده ميدانه چيقوب شهرت كسب ايتدى. «الاعلاق النفيسة» اسملى كتابى سببندن خزر، بلغار وبرتاس تاريخلرينه عائد بعض شبهه لرحل اولندى و بو سببندن ترجمه حالى [مختصر صورته اولسه ده] لغات علميه و فنيه لرده قيد اولندى.

ابن داسته اسمينى باشلاب دنياغه چيغاروچى ذات، بزم بيلومزگه كوره روس عالملرندن وپيتر بوغ دارالفنون مدرسلرندن د. آ. خوالسون

(۱) بو آدم اوشبو كونده سلامتدر، ۹۰ ياشينه يتديكى مناسبت ايله روس عالملى بوندى ايكي اوچ آي مقدم بو ذات ايچون شهرتلى صورته بوييلى ياصاديلر.

صوڭ يازلمش ابو زيد البلخي اثرنده اولان واقعه لر
ابن داسته اثرنده يازلماشدر. بهر حال ابن داسته
بو كتابنى ۹۱۳ (۴۰۳ ايله ۴۰۴ يىللرغه مصادفدر)
نچى يىلدىن مقدم يازمشدر.

ابن داسته: «بلغارنڭ كوب قسى مسلمان
اولوب مسجد و مؤذنلرى وار، خانلرى اولان آلماش
ياكه آلمش هم مسلمان اولدى» ديه در. حالبوكه
مسعودى بلغارلارنى ۳۱۰-۹۲۲ تاريخى صوڭنك مسلمان
اولدىلر، ديه يازمشدر. فقط بو يرده مسعودينڭ
ياڭلىشى وار. زيرا بو سوز، باشقه مشهور خبرلرگه
مخالق اولدىغى كى مسعودينڭ اوزينڭ: «۹۱۳ نچى
يىلده خزرلر ايله صوغشوب قايتوچى روسلرنڭ
كوبسى بلغار مسلمانلرى قولينه توشوب آنلر طرفندن
اولدرلدىلر» ديدىكى سوزينه خلافدر. بو خبرندن
آڭلاشلوركه ۳۱۰-۹۲۲ دن مقدمه بلغارده مسلمان
كوب اولمشدر.

مسعودينڭ ياڭلىشنه سبب اولان شى، بلغار
خانى طرفندن مسجد و منبرلر تاسيس ايلر و اسلام
شريعتنى اوڭرتت ايجون ديه مقتدر بالله دن آدملر
صورمق خبرى اولمشدر. مسعودى، بلغار خلقى
آنچق خليفه آدملىرى واردىغى وقتده غنه (۳۱۰-
۹۲۲) مسلمان اولمشلر ديه آڭلامش اولور. حالبوكه
خليفه ايلچىلرى و ارمازدن ايلك بلغارده مسلمان
كوب اولوب خان اوزى ده مسلمان ايدى و آنڭ
اسمينه خطبه لر اوڭولدىغى ابن فضلان حكايت ايلر.
لكن آلماس خان آناسى مجوس ايدى. آلماس
خاننڭ بغداد خليفه سندن آدملر صورمقى اسلاملر
ايله كوبراك مناسبت پيدا ايتمك و دارالخلافة عالملر-
ندن دين اسلامنى دخى گوزل اوڭرنمك قصدينه مبنى
اولسه كرك. مسجد سالور ايجون مهندسلر صورمقى ده
مجرد بر سلطنت كوسترمك ايجون اولور (۱).

آلماس خان قانغى يىلده مسلمان اولدى؟ بو
معلوم دگل؛ فقط بزم ظنمه كوره خليفه ايلچىلرى

(۱) فقط بو حاللر، بلغارلرنڭ اسلاملرينى ۳۱۰-۹۲۲ نچى
يىل ديه اعتبار قىلوغنه منافي دگلر.

اوزينى ذكر ايتما ديكلىرى كى كتابينڭ اسمينى ده
ذكر ايتمازلر؛ فقط اسلام جغرافيونندن البكرى (۱)
ابن داسته اثرينى كورمش و آنڭ اثرندن حرفيا
اولارق خبر نقل ايتمشدر (۲). صوڭ عالملردن
اولان ابو الفدا (۳) و باشقه لر البكرى تاليفندن
استفاده قىلورلر.

گرچه ياقوت حموى (۴) روسلر حقنده ابن
داسته سوزينى يازمش ايسه ده طوغرى اوزينى بيلوب
دگل بلكه المقدسى (۵) دن نقل ايدوب يازمشدر.
ياقوت خبرلر نده ياڭلىشلرده وار. ياقوت اوزى
ياڭلىشمى ياكه باشقه لر نڭ ياڭلىشلرينه تقليد
ايتشمى؟ بونى بن بيان ايتسه م كرك.

ابن داسته اوزينڭ اوشبو اثرنده ۲۹۰ تاريخنده
حج سفرينه واردىغى و شول وقت مدينه ده اولان مسجد
(شريف) حقنده تحقيقات اجرا قىلوب يازدىغى سويلار.
اوشبوڭا كوره بو اثر ۲۹۰ تاريخندن صوڭ ترتيب
ايدلمشدر. هم ده بونك ميلادى ايله ۹ نچى عصر عالملردن
سوز نقل ايلر. مثلا ۲۸۷-۸۹۸ ده وفات اولان
منجم احمد ابن الطيب اثرى اولان «اركان الفلسفة
و تثبيت علم احكام النجوم» كتابينڭ اسمى، المأمون
عصرنده اولان هيئت عالملردن ابو معشرنڭ «فى
علم الافلاك» نام كتابينڭ اسمى، اوشندا قى ۲۵۹-
۸۷۳ ده وفات اولان ابو جعفر محمد بن موسى ابن
شاکر اسمى ايله ابن خردادبه اسمى مذکوردر.

ابن داسته اثرى، ابن فضلاندىن مقدم ياكه
پك آز صوڭ يازلمشدر. زيرا ابن فضلاندىن تقريبا
۲۲ يىل صوڭ يازلمش مسعودى اثرنده و ۳۰ يىل

(۱) ابو عبيدالله البكرى عبدالله بن عبدالعزيز بن ابى
مصعب اولوب ولادتى ۴۳۲ ده و وفاتى ده ۴۸۷ ده در. جغرافيا حقنده
اولان قاموس و وستلفد طرفندن ۲ جلدده ۱۸۷۷ ده «غوتنغن»
شهرنده روسلر هم صقالبه حقنده اولان اثرى روزن طرفندن
۱۸۷۸ ده «پيتربورغ» ده باعلمشدر.

(۲) خوالسون اوشبو نقل ماده سيني، عبارتارينى مقابله
ايتدىكى سببندىن بياشمشدر.

(۳) ترجمه حالى «شورا» نڭ ۱ نچى عددده.

(۴) ترجمه حالى «شورا» نڭ ۲ نچى عددده.

(۵) خوالسون بونى اوزينڭ شرحنده بيان ايتمشدر.

خبرلر نقل ايدلمشدر . بو خبرلر «الاعلاق النفيسة» نك اوزندن نقل ايدلمشمى ياكه واسطه ايله مى ؟ اوشبو كتابنى ترتيب ايتديكى وقتده طوغرىدن طوغرى اولر ق قانغى كتابلردن استفاده ايلادىكى حقنده شهاب الدين حضرت اوز طرفندن معلومات و بيرمامشدر . شونك ايچون بو حقه آچيق حكيم اينمك ممكن كورلماز . شويله ايسه ده ظن ايدر م كه شهاب الدين حضرت ابن داسته دن واسطه ايله نقل ايلر . اكرده «الاعلاق النفيسة» نك كنديسىنى كورمش اوله ايدى «مستفاد الاخبار» نك ٣٥ نچى بيتنده اولان ابن داسته دن منقول سوز اول طرزده اولماز ايدى . «الاعلاق النفيسة» عبارتى باشقه چه در . «مستفاد الاخبار» ده ابن داسته گه نسبت و يرلمش مذكور سوز ، خوالسون دعواسينه كوره «مقدسى» نكدر . «تلفيق الاخبار» صاحبي شيخ مراد افندى «الاعلاق النفيسة» نك يازمه نسخه سندن فائلكندىكى بيان بيورمش . اكرده بونك اصلى «لوندن» نسخه سى اولماش ايسه بو اثر غايت اهميتلى اولورغه تيوشلى . خوالسون شرحينى اوز لسانمزغه ترجمه ايدوب «الاعلاق النفيسة» نك خوالسون كوچرمش فصللرى ايله عينا باصديروب نشر ايلامك اوشبو كونده برنچى درجه ده مهم خدمت صانالسه يرى وار . برر همت صاحبي اوشبو اش گه اقدام ايتسه پك الوغ خدمتندن اولور ايدى .

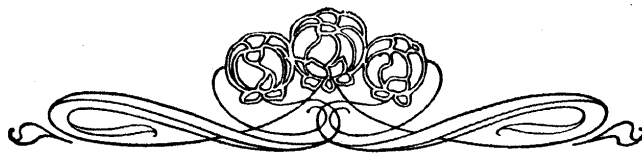
ابن داسته نك ٢٩٠ نچى ييللرده سلامت ايدىكى معلوم ايسه ده ولادت و وفات سنه لرى معلوم دگكدر . اسلام اثرلرند بونك حقنده خبر كورلماديكى يوقارين سويلادك .

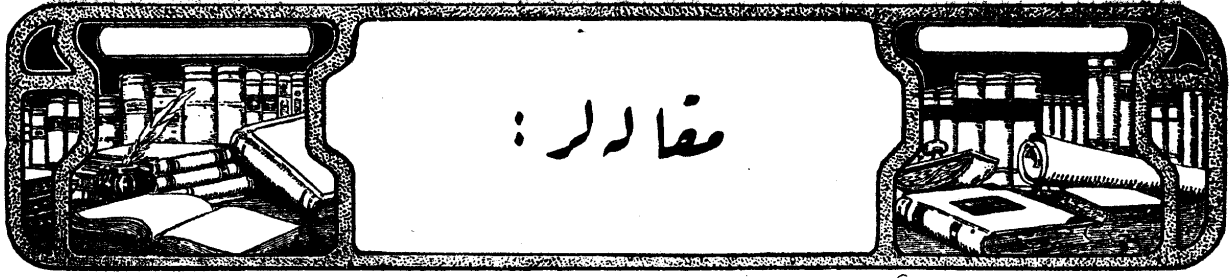
وارمازدن ١٠ - ١٥ ييل مقدم اسلامه كلمشدر . ابن داسته ايرانلى اولوب خراسان ياكه خوار - زنده طورديغى ، اوزينك اثرنده جيخون ييلغه سى ايله آنك تارماقلى حقنده باشقه لردن زياته تفصيلات و يرديكندن آكلاشور .

انكلتوره موزه خانه سنده اولان ابن داسته نك قول يازمه اثرى (الاعلاق النفيسة) ٢٦٠ كغده اولوب (ميلادى ايله) ١٥ نچى ياكه ١٦ نچى عصرده يازلديغى ظن اولنور . يازوى ايرانلىلر رسم خطلرينه اوخشار . يازوچيسى ده ايرانلى اولسه كرك ، فقط نه يازديغنى آكلامقسز يين يازديغى سيبندن پك ياكلش ياز مشدر .

پرافيسور خوالسون اثرندن انتخاب ايتديكمز سوزلر شمديلك اوشبو قدردر . خوالسون بو اثرنه «الاعلاق النفيسة» دن اوشبو ماده لرنى نقل ايتمش : برنچى فصل خزرلر حقنده . ابن داسته نك بو فصلده سويلامش سوزى ٢٣ سطر قدردر . ايكنچى فصل برتاسلر حقنده . ١٤ سطر قدردر . اوچونچى فصل بلغارلر حقنده . ١٩ سطر قدردر . دورتنچى فصل مجغريه [ماجار] لر حقنده . ١٧ سطر قدردر . بشنچى فصل صقالبه حقنده . ٤١ سطر قدردر . آلتنچى فصل روسلر حقنده . ٤٠ سطر قدردر .

خوالسون اوشبو ماده لرنى روسچه غه ترجمه ايدوب كندى طرفندن بوگا گوزل روشده برشرح يازمش و اوشبو شرحنده ، بلغار و برتاسلر حقنده اولان خبرلر نك چوالمقلىرينه سبب اولان مسعودى و ياقوت هموى ياكلشلىرينى دليللرى ايله كوستر مشدر . «مستفاد الاخبار» نك برقاچ يرنه ابن داسته دن

مقالەلەر:

توحيد و علم

۸

حقيقى مەدنىت

مەدنىتنىڭ اساسى عقل و حکمت اوزرىنه قورلماقچى ايسكى يونانلردن باشلانمىشدر. يونان حكيملىرىنىڭ حكمتلىرى شام، سوريە و مصر طرفلارنده بعث اولنان پيغمبرلر علملارندن آلمىقدن باشقه بر شى دگلدنر. چونكه علوم و معارف هيچ بر قوم و ملتكه تعلم و تعليمدن باشقه چه كرماز. آندن باشقه هيچ بر قوم و عشت عا- لىمدن چقوب انسانيت عالمنه كره آلماز. گرچه انسانلرده حقايق ثابتنى ادراك قىله تورغان جوهر عقل بولنور ايسه ده تعليمه سز و تربيه سز آنك دغى قوسى ضائع ايدلوب معطل حالده فالور. بونى ايسه دنياڭ تورلى قطعلرندە ياشايان وحشىلارڭ حاللىرى كوسترمكدهدر. بىناء عليه تربيه و تعليمدن باشقه هيچ كىم و هيچ بر قوم و ملت انسان بولا آلمايوب بصيرتلىرى ده آندن باشقه آچلماز.

شونڭ ايجوندىر كه ايسكى يونانلارڭ عقل و حکمت اساسنچه مەدنىتلىرىنى قورمقلىرى مشكات نبوتدن اقتباس ايتمكلارندن باشقه بر شى دگلدنر. ايسكى يونانلارڭ طريقت علم و حکمت ايله اولان ترقى دورلى بنى اسرائيل پيغمبرلرندن اولان: لقمان، داود، سليمان و فلانلر كىبى انبىيانڭ زمانلرىنه توغرى كلدىكىندن، يونانلر ايله آنلارڭ بعث اولنان اورنلىرى ده ياقىن اولدىغىدىن مجاورت سىبىندن يونانلارڭ حكيملىرى تعليم سىندلرىنى اول نبىلردن آلدقلىرى آڭلاشلور (۱).

(۱) قرآن كرىمه حضرت داود ايله حضرت سليمان ولقمان غه جناب حقن علم و حکمت و بىرلىگى بيان اولنمش و ايسكى

بىناء عليه ايسكى يونان حكماستندن: تالپس، فيثاغورس، انكساغورس، سقراط، افلاطون، آرسطو كىبىلرڭ حكمت و معرفت بابىڭ اولان مسلكلىرى انبىيانڭ تعليملىرىنه قىرايتى باردنر. انبىيانڭ تعليملىرى ايسه عقايد باطلهنى ويران قىلوب خالق كائىنات اولان حق تعالىنى توحيد، تقدىس، اوصاف كماليه ايله توصيف اولوب كائىناتڭ مكنوم اولان حكمتلىرىنى معرفت قىلمق و معرفت نفس و احوال انسانى بىلك كىبى طرىقه دن عبارت اولنور. حكماى مذكوره نكده تعليملىرى بوڭا مشابه اولوب آنلارڭ فكرلىرى ده صانع عالمى تنزىه، تقدىس و توحيددن عبارت اولنور ايدى. اوشىنداق كائىنات حقنده اولان فكرلىرى نظر طرىقنچه احوال كائىناتى تفحص قىلوب آنده مكنوم اولان حكمتلىرىنى آڭلاب مادى و معنوى منفعتلر چىقارمق ايدى. معرفت نفس و احوال انسان حقنده اولان مسلكلىرى دغى انسانڭ شرافت ذاتيه و فضائل نوعيه سىنى آچوب علوم و حکمت بوينچه تربيه قىلوب سعادت باقىه سىنى كوزلمك ايدى. ايشته يونان حكيملىرىنىڭ اوشبو روشه اولان فكر و تعليملىرى سىبىندن عالمنه «مەدنىت» تجدد ايتىمىشدر. اوشبو مەدنىت سا- يه سىنده اساطير الاولين عالمنده انقلاب ظهور ايدوب حقايق ايله خرافات آراسى آيرلمىشدر.

بىناء عليه اول دوردن باشلانوب ايسكى يونانلرده معرفت خالق، معرفت كائىنات، معرفت نفس بابلرندە نظر و فكر طرىقنچه تعليم و تعلم قاپولرى آچلدى، يونانلارڭ ترقى دورلى اول انبىيانڭ تاريخلرىنه ياقىن اولمىشدر. فيثاغورس و افلاطون كىبى حكيملر، حكمتلىرىنى مصر طرفلرىنه سياحت قىلوب آلدقلىرىڭ آڭلاشلور كه: يونانلارڭ مەدنىتلىرى مشكات نبوتدن آلمىشدر. نىتە كه آوروپاڭ شەدىگى مەدنىتى اسلامدن آلمىشدر.

خالق كائنات اولان حق جل و علا حضرتى «سبقت رحمتى غضبى» وفقنچه نوع انسانه دخى رحمتى ايله تجلى قىلوب جزيرة العربده بر تعليم الهى ظاهر ايدوب خاتم الانبياء اولان حضرت محمد صلى الله عليه وسلمنى ارسال ايتدى. بونك ايله دخى بتون عالم انسانه، رحمت وقابلانمش اولان تعليم وتعلم قپوسى ياكيدن آچلدى. يالغانچى كاهنلر، ساحرلر ومنجملرنك، رهبان وشيطانلرنك يوللارينه سد چكلمش اولدى.

«امام مدرس سرورالدين بن مفتاح الدين».

باشقردلر (*)

حكومتلك ياردىمى وكيريللوف، تاتيشچى، اوروسفلرنك اجتهادارى ايله اورنبورغ اطرافينك بر قدر ترتيبه فويلديغى يوقارنده ذكر اولنمش ايتدى. بوندىن صوك يتوشمگان ييرلر بنى يتوشدر و پيتروڤليكى نك ايك ياراتقان آدملردن نپيلويفنك ئولوشينه دوشدى. نپيلويف روسيهده بولوب كچكان كسار رجالنك برى اولدقندن روسچه لسانده بونك ترجمه حالى بيك تفصيل ايله بارلامشدركه، بو اورنده بر آز ترجمه سيني بيان ايدوب كيدو بزلر ايچونده فائدهدن خالى اولماز ظن ايدرم.

نپيلويف حاضرگى «اورنبورغ» شهرينك هؤ- سسى و اورنبورغ گوپيرناتورلرينك برنچيسيدر. كندوسى زادكانلردن اولوب ۱۶۹۳ سنه سنده نوؤغورد گوپيرناسنده آتاسينك ملكنده (ايمپنيه سنده) دنياعه كلمشدر. آتاسى ايوان نپيلويف «ناروا» آستنده XII قارل ايله اولغان صوغشده جراحتلنوب شول جراحتنن توزاله آلمچه دنيادن اونمشدر هم نپيلو- يفده ۱۶ ياشلك حالنده آتاسز قالمشدر.

نپيلويف ۱۸ ياشكه ييتار ييتمازدوك اويله نوب،

(*) باشى اوتكان ييل ۲۱ نچى عددده.

اساطير و خرافات بر طرف ايدلوب علوم و حكمت اصولنچه مکتبلر، جمعيت علميلر، خزائن ككتابلر، تربيه اديبلر ظهور ايتدى. بونك سببندن مساوات حقوق، عدالت، حرمت ايله قوانين مدنيه و اصول سياسيهلر، شورى و جمهوريت اصوللرى ميدانه چيقتى. ايسكى فرعونلرنك و قهرمانلرنك دستورلرى اولان ظلم واستبداد و هم ايسكى كاهنلر و ساحرلرنك اختراعاتى اولان اساطير و خرافاتده بر طرف ايدلى. بو يولده بر نيچه حكماده تورلى اذالر ايله تلف اولديلر و مدنيت يولينه قربان كتديلر. شول قدر واردركه بويله دوزلمش اولان قوانين حيات قوت تابمامش و انسانلره حاكم اولمق مرتبه سینه يتمامش هر طرفدن احاطه قىلغان خرافات همان قابلامش و هر طرفدن هجوم ايدن كاهنلر ساحرلر همان تلبيس قيلورلر ايتدى.

ايسكى يونانلر بويله معرفت خالق و معرفت نفس و فضائل حقنده اولان علوم حكيمه نى تدوين قىلقلرى كى كائنات و علوم كونه حقنده خيلى حقايق حكيمه نى كشف ايتديلر. شيميدىكى «علم هيئت» نك اساسنى دخى آنلر قوروب احوال ارض و عام طبيعى، حكمت طبيعى، تاريخ بشر، فنون رياضيه و موسيقي فنلرينى كائناندن استخراج قىلديار و كائنانده مکتوم اولان حكمت ربانيه دن بعض نمونهلر كوسترديلر.

يونانولرلك بويله وجوده كتورمش حكمتلرى و مدنيتلرى صوگره روملرغه ايرشدى. روملرنى دخى هر طرفدن احاطه قىلان كاهنلر و ظالملر افساد قىلوب ايكنچى طرفدن دخى خريستيانلق ايله اصنام پرستلك قاپلادىغى سببندن انسانيت پرور اولان كوب حكيملر تلف اولديلر و علوم خزينه سى اولان كتيخانهلر احراق ايدلدى. بونك نتيجه سى اوله رق ايسكى اساطير قوت كسب ايتدى و كائنانته لهعه نثار اولان حكمتلرنك قپوسى يابولدى، بتون عالم انسان يالانچى كاهنلر، ساحرلر و رهبان هم شيطانلرنك تصرفلرنده قالدى و فطرت بشر تمام سونمش اولدى.

انسانلر بويله هلاكت گه دوشمكدلر ايكان

عددی ۳۰ قدر اولوب نپلویف هم شول جمله دن ایدی. اول وقت ترکیه دولتی نڭ ایڭ بیوک دشمان- لرن دن برسی Венеція اولوب دینکوز طرفندن ترکیه نی راحتسز ایده ایدی. بزنگ روسیه مارا کلری (بحریه لری) وارغاچ ترکیه ایله آرالرنده یکنان صوغش باشلاندى. بو صوغشقه هم نپلویف اوزینک ایبد- شلریله اشتراك ایلدی وایبداشلیرى آرسنده آرتق بهادرلق کورساتوب آدمیرال طرفندن «ماقتاواکغدی» آلدی. بونده ایکی سنه توردفن صوڭ ۱۷۱۹ سنه ده پتر ۋیلیکی، نپلویف ایله ایبداشلیرىنه تحصیل ایچون اسپانیهغه وارو ایله فرمان کوندردی، بو فرماننى آلو ایله اسپانیهغه کیدوب Кадиксъ شهر نده گی دینکوز علملری اوگره تیله تورغان آکادیمیغه کردیلر؛ لکن اسپانیه لسانندن خبرلری اولماو سببلی فائده ایته آلمادیلر. اسپانیهده توردفلری مدته آچلق، بالانغاچلق کبی هر تورلی فانلقلری کوردی لر، شول سببلی تیزرهک فایتارماسینی اوتنوب پتر ۋیلیکی گه مکتوب کوندریلر. پتر ۋیلیکی فایتولرینه اذن ویردی. صوڭره نپلویفده بیس سنه لر قدر چیت مملکتلرده سیاحت ایتمکاندن صوڭ یولداشلیریله پتر بورغغه فایتوب کلدی.

فایتقاننڭ دورتنچی کوننده بار یولداشلیریله پتر ۋیلیکی گه تقدیم اولنوب شول کورشودوک پتر ۋیلیکی نڭ نپلویفک کوزی نوشدی. بر آیدن صوڭ کوب کشیلرنڭ حضورنه پتر ۋیلیکی بونلرنی امتحان قیلدی. بو امتحانده نپلویف پتر ۋیلیکی نڭ هم باشقه چه حاضر اولغان آدملرنڭ دقتلرینی جلب قیلدی. شوندن صوڭ پتر ۋیلیکی نپلویفنی عالی بر منصبه تعین قیلوب اوزینڭ خواصی جمله سینه آلدی.

شول روشچه نپلویف پتر بورغغه ییرله شکاچ، ۶-۷ ییللردن بیرو کورمی تورغان خاتون وبالالرینی برگه تورو نیتیه پتر بورغغه آلدردی، لکن بوندهده اوزاق توروغه دوغری کلمه دی چونکه، بر ییل بولور بولماسدوق قونسوللقغه تعین اولنوب استانبوله کتدی. فونسوللغی ائناسنده نپلویف روسیه دولتی ایچون

بر بالاسی بولغان صوڭ خاتون وبالاسینی فالدروب. بر ماناستیرنڭ زیارتینه کیدوب بر ییلدن آرتوق بوروب فایتمشدر. نپلویف اوقو ایچون هیچ فایده وارماغان و هیچ مکتب کورمگان فقط آناسندنغنه اوقو، یازو اوگره ننگان ایدی و بوندن صوڭده اوقو هوسینه کردیکی یوق ایدی. شول آرا ده پتر ۋیلیکی طرفندن بر اوکاز نشر اولنوب «دوژاران» بالالرینه حساب دن اعمال اربعه ایله مبادی هندسه نی بلو مجبوری قیلندی. حتی شول وقته قدر اویله ننگان دوژاران بالا لرینڭ ایلرنه مذکور نرسه لرنی بلوگه شهادتنامه لری اولمسه اویله نودن منع اولندی. شول سببلی نپلویف مذکور فنلری اوگره ننگ ایچون آناسینی، خاتون وبالالرینی فالدیروب «نوؤغورد» ده یاکی آچیلمش اشقولاغه کیتمگه مجبور اولدی. لکن آناسی بویله سوکلی اوغلینڭ مجبوری صورتده اوقوغه کتمه سندن الوغ فایغوغه دوشوب اوزاقده تورمای شول فایغو- سندن اولوب کیتدی. نپلویف تیزلک ایله نوؤغورد دن «نارۋا» شهرنده گی اشقولاغه کوچرلدى. لکن نارۋاده هم اوچ آیدن آرتوق توروغه دوغری کلمه- دی. چونکه، ۱۷۱۵ سنه ده پتر بورغده «مورسکوی آکادیمی» آچیلوب اوچ یوز قدر دوژاران بالالر- ینی شونده آلوغه پادشاه طرفندن فرمان صادر اولمش ایدی. صایلانمش دوژاران بالالری آرسنه نپلویف ده بولنوب شول مناسبت ایله ۱۷۱۵ سنه ده پتر بورغغه کلوب ییرلشدی.

پتر ۋیلیکی نڭ فکرنه شماله بالطبق دینکوزینه جنوبده قارا دینکوزگه چغو رغبتی بیک الوغ ایدی. طبیعی بو اش ایچون ایڭ ابتدا کشیلر حاضرلمک کرک ایدی. شول سببلی پتر ۋیلیکی دینکوز علملرنه يتوشکان یکنلر حاضرلمک ایچون اوزی طرفندن میدانه کتورلگان آکادیمی ایله گنه اکتفا ایتمای، غربی آروپا مکتبلرینه مستعد یکنلری کوندرمگه فرار ویردی: فایوسینی انگلترهیه و فایوسینی گاللاندهیه، فایوسینی ایتالیه یارم آطاسنده بولغان Венеція جمهوریتینه کوندردی. بو صوڭفیسینه کوندرلگانلرنڭ

اورنبورغ اطرافینک ادارہ سی تورلی وقتہ تورلیچہ آتالندی ایسہدہ، نیپلویفنگ اوتنوی بویچہ ۱۷۴۴سنہدہ سینات طرفندن «اورنبورغ گوبیرناسی» اسمی ویرلوب، والیسینی گوبیرناتور دیہ نسیمہ قیلدیلر. شونک ایچون نیپلویف روسچہ اثرلرده اورنبورغ گوبیرناتورینک برنچیمی، دیہ ذکر اولنہدر.

اولوقت اورنبورغ گوبیرناتورلغینه حاضرگی اورنبورغ گوبیرناسی کاملا داخل اولدیغی کبی حاضرگی اویا گوبیرناسیک نماما شوکا تابع ایدی (۱) هم یاکیغینه روسیه تبعه لکینی قبول ایتکان قزاق-فرغز طائفهلرینه، همیشه فتنه چیغاروب تورغان جاییق فزا-قلربنه، استاؤرؤپول قالمقلربنه نظارت ایتمکه اورنبورغ گوبیرناتورینه تاپشلمش ایدی. بو قدر یرگه نظارت ایتمک یالغز بر کشیکه آغر کلدکندن اویا اطرافینه نظارت ایچون «اویا» شهرنده «گوبیر-ناتور نائی» نامنده بر حاکم طورہ ایدی.

بو آیتولمش بیرلرده روس عنصری بیک آز اولوب بارچهسی باشقرد و میشار، تینتار وقزاق کبی تورلی اسم آستندغی خالص نورک جنسینه منسوب مسلمانلر اولدیغینی و بونلرنک روسیه یه فارشی، باش کوتارو ایچون دائما فرصت کوزلب طوردقلری ملا-حظه یه آلونسه اول وقتدغی گوبیرناتورلرنک اوستنده نه قدر بیوک اش اولدقینی آکلامق ممکن اولور.

نیپلویفکه قدر اولغان والیلر کوبسنچہ «سامارا» ده طوردقلرندن، تعیین ایدلگان بعدنده نیپلویفده ۱۷۴۲ سنه ده ۲۵ آپریله «سامارا» شهرینه کلوب اداره اشلرینی قولینه آلدی. هم شولوق حینده سینات طرفندن «اگرده باشقردلرده اختلال علامتلری کورنه باشلاسه نه روشلی باصارغه کرک» ایدکینه دائر تعلیمات ویرلدی. شول سنه نک ایبولنده نیپلویف اویا آرقلی اورنبورغ (حاضرگی اورسکی) شهرینه کیدوب بر قدر وقتغه «اویا» غه توقالیدی هم گوبیرناتور نائی اوروسفندن شول طرفنک حاللرینی صوراشوب

بیک فائدهلی اشلر قیلوغه موفق اولدی. نچه مرتبه لر قاقاز طرفلرنده ترکیه ایله روسیه آره سندده صوغشملر چیغا باشلاب نیپلویفنگ اجتهادیلہ چیقمی قالدی. اولوقت ترکیه دولتی بیک قونلی روسیه دولتی ضعیف اولدقندن ترکیه ایله صوغشمق روسیه ایچون مطلقا مخاطره لی ایدی. پیتر وئیلیکی نیپلویفنگ بو خد-مترلینی تقدیر ایدوب مکافاتینه دورت یوز کرستیان ایله الوغ بر بیر هدیه قیلدی.

نیپلویف استانبولده شوپله بر اوستالقی ایله نوردیکه مینیسترار مجلسنده نیندی بر یاشرون اش اشله نسه اوزینک جاسوسلری واسطه سیله بار-چہ سندن خبر آلوب توره ایدی. حتی تورکلرنک الوغلی، نیپلویفنگ ترکیه ایچون ضررلی ایدکینی بلوب آغولاب اوتر وگده نیت قیلمشلرایدی. لکن جاسوسلری واسطه سیله بو اولمدن هم قورتیلوب قالدی (۱).

شول خدمت ایله استانبولده بر قایتمازدن ۱۴ سنه قالدی. آخیرنده بیک نق بر آوروغه مبتلا اولوب حیاتی ایکیلی اولغاچ پیتر بورغه قایتوب کادی، قایتقان صوک سلامتلوب اوزاقده تورمای ۱۷۴۰سنه ده کییف شهرینک گوبیرناتورلغینه تعیین اولندی. لکن شول وقتلرده «آستیرمان» نام مینیستر یاکی تختکه اوطو-رغان «یلیراؤیت پیطر وؤنا» نی نخندن توشر و قصدنک اولنو ایله عیب لنوب اولوم جزاسینه حکم اولندی. نیپلویف ایسکیدن بیرو آستیرمان ایله مناسبتده بولندقندن نیپلویفینده بواشده مداخله سی وار، دیه شبهه لنوب اورنندن عزل قیلدیلر هم بارچه میدال-لرینی وهدیه ایدلمش بیر وصولرینی خزینه یه آلوب اوزینی حبسکه یابدیلر؛ لکن آخیردن گناهیسی یوقاق ثابت اولوب حبسدن چیقاردی و کیری آلمش بارچه نرسه لری اوزینه قایتارادی و ایپراطریتسه نک فرمانی بویچہ ۱۷۴۲سنه ده اورنبورغ طرفینه گوبیرنا-تور اوله رق تعیین اولندی.

(۱) حاضرگی سامار و پیرمه غوبرنالری هم داخل ایدی.

(۱) بو خبرینی نیپلویفنگ دوستلری چیقارمش اولسه

بوکا کوره اولسه کرکدر، بعض جریک ستونلرنده همان همیشه غایت غریب اعتراضار، یولسرلغی اوزلرینه ده معلوم شکایتلر یازلمقده در.

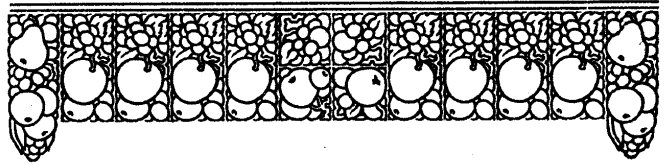
«رحمت الهیه عمومیتی» - «عقیده الهیه لارک» حقیقتی «کبی مسئله لارک شو کون ده محیطه زمانهزه کوره اهمیتلری وارمی یوقی جهتی بزم آراده شمیدی متنازع فیه بر شی ایسه ده، او مسئله لارک علمی دینی جهندن اهمیتلری، اهمیتلرینه کوره ده اشکاللری البته هر بر انسانه معلوم اولای بیلور در جهده واضحدر.

اویله مشکل مسئله لری بیان ایدر ایکن، شبهه یوق، فلمکده غایت بیوک قصورلری، او قصورلار سببیه دعوی ده، دایملرینی بیان ده مفهوم دگل نقطه لار یالکز بر دگل غایت چوق اولای بیلور. بنم او قصورلارم هر کس دن زیاده بکا معلومدر. او جهندن توجیه اولنمش اعتراضلر بولنور ایسه، اعتراف ایدرم، گناهی یالکز بکا عائددر. اعتراض یولیه بکا تنبیه ایتمک مشقتلرینی نجهل ایدن غیرت اربانه قلباً تشکر ایدرم ده، اقتدارم دائره سنه داخل بیانلری دها سرد ایدرک بر قدر زیاده ایضاح ویرمیه سعی ایدرم. بونکله بنم قصورم تدارک قیلنه جغه کوره، الک زیاده استفاده ایدن ده البته بن اولورم. او جهندن توجیه اولنه جق اعتراضلر فی الحقیقه اعتراض اولمایوب، بن اویله اعتراضلری ارشاد صفتیه کامل بر مهنونیتله قبول ایدرم.

اگرده اعتراضلر یا ردیه لری بنم دعواک بطلاننه یا خود دلیل لرمک ضعیف لکنه دلالت ایدر اعتراضلردن اولور ایسه، اویله اعتراضلری قبول ایتمک، حقیقت حضورنده تأدب اقتضاسیه، بکا هم شرعی هم طبیعی بر فریضه در. بن، ایمانم ایجابیه، درگاه حقه قبله حقیقته همه افکارمی توجیه ایدرک، سجده ایدرم؛ آکلار ایسه هم هیچ بر حقیقتی انکار ایتنه م. ایکی اوچ آدم تهمت ایدر ایسه ده، یا او یا بو مسئله بی میدانه آتمق خصوصنده بن ده بر غرض نفسانی یوقدر. وجدانک طهارتی نامنه شوسوزمی قبول ایتنه بین انسان شاید خدا یاک عظمتی حرمننه شو سوزمی قبول ایدر.

بارجه اشارنی تفتیش ایتدی. باشقردلرنی طنچلا - ندیرو ایچون، پادشاه طرفندن صادر اولغان کوب اشلرنک برینه یتکرلماوینی آکلادی.

عین شول وقتلرده باشقردلرده یا کادن طنچسزلق علامتلری کورنیه باشلادی. فزان یولنده «قاینلی تاماق» دیگان قریه ننگ باشقردلردن مسلم کوسومفنگ یاشرون جهعتلر یاصاب باشقردلرنی قوطورتوب یورمه - سندن اوزینک جاسوسلری واسطه سیله خبر آلدی. مخصوص شول اشنی تفتیش ایچون ایسا کوف دینلان پالقاویقنی «مینزله» شهرینه کوندردی. کوب وقتدن بیرلی حبسه یاتا تورغان «اغلاش» اسمنده گی بر باشقرد ملاسینی آصوب اوتررگه متکور ییلنک ۱۵ نچی نویابرنده سینات طرفندن فرمان صادر اولدی هم «اورازای» نامنده گی قاچوب یوری تورغان یولدا - شنیده نچوک اولسه ده تابوب اوتررگه امر ایدلدی. م. هادی.

انسانارک عقیده الهیه لرینه نظر.

مرا مگوی که خواهوش باش ودم درکش
که درچمن نتوان گفت مرغ را خواهوش

فراوان گنجها در سینه دارم
اگرچه مدعی بیند فقیرم.

واعظ ما بوی حق نشنید، بشنو این سخن
در حضورش نیز میگویم، نه غیبت میکنم.

محترم «شورا» صحیفه لرنده بنم قلمله، اهمیتی وارمی یوقی، بر ایکی مسئله دلیل لریله برابر نشر قیلنمش ایدی. طبیعی او قدر بیکلرچه سطور آرا - سنده آکلایشیلامش نقطه لار، حساسی یوق او قدر سوزلر ائناسنده مفهوم دگل نکته لری البته بولنه بیلور.

شو كونه قدر بنم طرفمدن مطبوعات عالمنه عرض اولنمش دورت بش مسئله ده بر فائده عمومیه بی کورمه مش انسان، انصافی ایدرسه، او مسئله لری لافل «الده واری صاتمق، رواجی وارمتاعی بازاره قویهق» قاعده طبعیه سنه بنا ایدرده، او مسئله لرك هیج برنده بر غرض نفسانی یوقلغنه تسلیم ایدر.

شو ایکی نوعدن اولان اعتراضلره بنم نظرم شویله در. لکن جریده لرك بعضلرنده نشر اولنمش اعتراضلرك اکثری شو ایکی نوعدن اولمایوب، بلکه مسئله بی همده اسلامیتی یاخود عموماً دیانتی آکلما- مقدن کلهش اعتراضلردر. اویله اعتراضلر بنم دعوا مگ بطلاننه یا بنم دلیل لرمگ ضعیف لگنه دلالت ایتمک بدلنه. معترضلرك جهلنه، روح دیانتدن غفلت لرینه دلالت ایدر. اعتراضلرك بری بویله در:

«نجات عمومیه بی دعوی ایتمک - آمنیستیه اعلان ایتمکدر. ایندی بوندن صوگ هر بر انسان همه جنا- یتلره ارتکاب ایتسون، ضرری یوق دیمکدر.»

ایکنچی سی:

«اگر نجات عهومی اولاچق ایسه، او وقت اسلامیتك خصوصیتندن اهمیت فالماز.»

بویله اعتراضلر بر عادی آدهدن چیقمش اولسه ایدی، بن استبعاد اینمز ایدم. لکن اولنگیسی بر محررك، ایکنچیسی اسلام منبرنده خطبه اوقور بر خطیبك قلمندن نشر اولندی. شو جهندن بن او ایکی اعتراضی بر قدر استعراب ایتدم. زیرا شو ایکی اعتراضك هر بری عموماً روح دیانتدن و علی الخصوص اسلامیتندن تماماً غفلت اساسنه مبنیدر، «حیات انسانیه ده دیانتك اهمیت یوق» فکرندن ناشیدر، دین بر نسیه درکه ذره قدر اهمیت عاجله سی یوق اعتقادندن کلمش بر فکر باطلدر.

نأسفی ایتمه مک ممکن دگلدر: بویله باطل بر فکر بزم یالکیز بر محررمزده یالکیز بر خطیبمزده دگل بلکه بزم طلبه لرك اماملرك اکثری شویله فکرده در. اسلامیت نامی ذکر اولنور ایکن- بزم اکثریت جنتی، اما دیگر دین ناملری ذکر اولنور

ایسه، جهمی خاطر لرینه آلورلار. اسلامیتك حقیننه جنت ایله، دیگر دینلرك بطلاننه جهنم ایله استدلال ایتمک - مغروریتدن طوغمش بر نادانلقدر.

«واعظ ما بوی حق نشیند، بشنو این سخن»

«در حضورش نیز میگویم، نه غیبت میکنم.»

نجاتك عمومیتی مسئله سنده هر بر جنایتیه ارتکاب جوازینی کورر انسان - حیات انسانیه ده دینك ایمانك اهمیتندن همده اسلامیتك اوزینه گنه مخصوص فضائلدن تماماً غافل بر آدمدر. او آدم بر قدر ملاحظه ایتسه ایدی کورر ایدی: هر بر جنایتیه ارتکاب حریتی نجاتك عمومیتندن دگل، نجاتك یالکیز بر مذهب اربابنه انحصارنده در. نجات یالکیز بگا منحصر اولاچق ایسه، او وقت بن بنم اعتقادده دگل انسانلرنك هر برینه: «سز ایندی اعتقادکوز مذهبکوز سببیله مؤبد صورتده معذب اولاچق سز؛ خیراتندن سزه فائده یوق، فنا اشلرك هیج برندن سزه ضرر یوق. براقیز خیراتی، فیلکیز جنایتی!»

دیه چک اولور ایسه م، نجاتك انحصارینی دعوی ایدن آدم بنم شو سوزمنی هیج بر صورتله جرح ایده مز.

«همه ملتار نجات بولاچق لاریسه، اسلامیتك اهمیتنی فالماز» دیمش معترضدن بن سؤال ایدرم: عجا حیات انسانیه ده اسلامیتك اهمیت نقدیه سی وارمیدر؟

البته «یوق!» دیه چک. والا- اعتراضی بگا وارد اولماز. اعتراضك اساسنه خلاف اولارق «اهمیتی وار» دیسه، بن دیه بیلورم: «بیورک، اوزکزه معلوم اولان اهمیتلرینی بیان قیلک، صوگره بن سرك اعتراضکزه جواب ویوروم.»

شو ایکی اعتراض مناسبتیل، مقصدی بیاندن قبل، بر ایکی سوز عرض ایده م: عالم انسانیتك ابتداسندن اسلامیتك ظهورینه قدر «سماوی» اولوق صفتیله کلمش دینلرك هر

«والذین جاہدوا فینا لنہدینہم سبلنا . وان اللہ لمع المحسنین» (سورۃ العنکبوت - ۶۹).

شو سطوری بازار ایکن، بگا پوچتہ محترم «وقت» جریک سینک، ۵۸۰ نچی عددینی تسلیم ایتدی. «ادارہ گہ مکتوبلر» فصلنک امام محترم آخوند مدرس حسن اللہ افندی بہاء الدین حضرتلرینک امضاسیلہ درج اولنمش مکتوبی اوقودم. بگا بیوک بر نشاط حاصل اولدی. طلبہلرک، معلم و مدرس افندیلرک تشکرلرینہ نائل اولوق بنم ایچون غایت بیوک بر شرفدر. معلم مدرس افندیلرک بالکتر تشکرلری دگل، بلکہ تنزلا مطالعہلری دە بنم نشاطمی شوقمی زیادہ ایدر. اولہ اہل علمک تشکرلرینی قبول ایتیمہ جسارت ایدر ایسہم، مغروریتملہ دگل، بلکہ عقیدہ اسلامیہ حرمتی نامنہ عرض اولنمش تشکر اولوق جہتیلہ قبول ایتیمہ جسارت ایدرم. حقیقت نامی شرفنہ اظهار اولنمش تشکرده، بیلورم، بنم اوز اہلینم لازم دگلدر. بنی تشویق ایتیمک قصدیلہ تشکرلرینی تنزلا بیان ایتیش مدرس معلم افندیلرلہ برادرلرم طلبہلرہ ممنونیتمی تشکرلرمی تقدیم ایدرم. ہمہ گزہ رحمت!

۶ نچی عدد محترم «شورا» دە «عقیدہ الہیہلرک حقیقی» مسئلہ سندہ اوچ دلیل بیان ایتیش ایدم.

بری: عقیدہ دە دور طفولیت دن دور حقیقہ حرکت ایدر ایکن عقلک استقامت اوزرنده حرکت طبیعہ سیدر. صبیک حالندن حکیمک کمالنہ انسانک عقلی نصل حرکت ایدر ایسہ، وحشیت درجہ سندن اسلامیت کبی اک عالی اعتقاد درجہ سنہ دە اولہ حرکت ایدر. ہر انسانک ناصیہ سی صراط مستقیم دە اولان مولاسنک قبضہ افتدارندہ در.

«ما من دابۃ الا هو آخذ بناصیتہا . ان ربی علی صراط مستقیم» (ہود سورہ سندہ - ۵۶).

لسان الغیب خواجہ حافظ شیرازی حضرتلری دە شو حقیقتی بیان ایچون،

بری - انسانک قلبندہ متمکن ایمانی اک اصل بر اساس کبی اعتبار ایتیشلر. خصوصاً بزم اسلامیت - ایمانی انسانک دنیاسی ایچون دە آخرتی ایچون دە اک مہم بر اساس اعتبار ایدوب، ایمانی ہر شیدن زیادہ مدح ایتیشدر.

ادیان سماویہ علی العموم، دیانت اسلامیہ علی الخصوص انسانک ایماننہ نیچون اوقدر فوق العادہ بیوک اہمیت ویرمش؟

انسانک حیات حاضرہ سیلہ حیات استقبالیہ سندہ اک بیوک اہمیتی حائز اولاییلہ چک ایمانک حقیقتی نہ در؟ مکتب مدرسہ لرمزدہ ایمان نامیلہ تلقین اولنور شیلر حیات انسانہیہ اک اصل اساس اولا بیلور درجہ دە اہمیتی حائزیدر؟

بز بویلہ شیلری ملاحظہ ایتسہک ایدی، بالکتر اوزمک غفلتمہ گنہ دلالت ایدر اعتراضلری نشر ایتیمہ جسارت ایتیز ایدک؛ نجاتک عمومیتی ہر بر جنایتہ ارتکابک حریتی معناسندہ در دیمش اولماز ایدک؛ اسلامیتک اہمیتی نرودہ در آکلار ایدک.

«شورا» صحیفہ لرنده شو کونہ قدر نشر اولنمش، بوندن سوک دە انشاء اللہ نشر اولنہ چق مقالہ لر او مہم مسئلہلری حل ایتیمک حقدنہ بر قدر خدمت کوسترہ بیلورلر ایسہ، اشته او وقت «شورا» مقالہ لرینک اہمیت اجتماعیہ لری ہر ہر مسلم نظرندہ واضح صورتدہ انشاء اللہ معلوم اولور.

«شورا» صحیفہ لرنده نشر اولنمش ہم دە انشاء اللہ اولنہ چق مقالہ لردن بنم مقصدم دە شو ایدی. انسانک حیات حاضرہ سیلہ حیات استقبالیہ سندہ عقیدہ لرک اہمیتی نہ در، نہ جہندندر کوسترہ بیلور ایسہم، بنم اک بیوک مقصدم حاصل اولور. بونکچون بن «رحمت الہیہ عمومی» مقالہ لرینی نشر ایتدم، ہم ایدرم. «انسانلرک عقیدہ الہیہ لرینہ نظر» کبی مسئلہلرہ عائد مقالہ لری دە انشاء اللہ نشر ایدرم. باشلانمش ہر دعوامی حد ثبوتہ ایصال ایدنچہیہ قدر، اللہ رب العالمین حضرتلرینک عونیلہ، بن انشاء اللہ حرکت ایدرم.

در طریقت هر چه پیش سالک آید خیر اوست
بر صراط مستقیم ای دل کسی گمراه نیست.
دیمشدر.

یعنی: خدای طلب یولنه ساوک ایتمش انسانک
اوکنه هر نه کلور ایسه، خیردر. «صراط مستقیم»
اوزرنده حرکت ایدر هیچ بر انسان گمراه اولماز.
دلیلرماک ایکنجی سی: حرچک ارتفاعیدر.
زیرا «لیس علی الاعمی حرچ، ولا علی الاعرج
حرچ، ولا علی المریض حرچ» آیت کریمه سنده
صوقورلق آفصافلق خستهک کبی آفت لرنک خصوصیتلری
البتہ مراد دگلدر. شو آفتلردن دها بیوک آفتلر،
شبهه یوق، حرچک سقوطنه علی الطریق الاولویه
سبب اولور. «کمالنه واصل اولاماق» کبی الک طبیعی
اک دایمی بر آفت «تخیر بلیه سی» کبی الک بیوک
بر حرچک سقوطنه بلا شبهه سبب اولور.

۳ نجی دلیل انعام سورهنده (۷۵) دن (۷۹) ۰
فدریش آیت کریمه ده نبی محترم ابراهیم علیه السلام
حضرتلرینک قصه لری ایدی. او بش آیتی تأویل
ایتمز ایسهک بزم دعوامز الک ظاهر صورتده ثابت
اولور. زیرا:

الله رب العالمین حضرتلری کوکلرک همده یرک
آیتلرینی بنده سی ابراهیمه کوسترمش. ابراهیم علیه
السلام او آیتلری کوردکن صوگ، فران کریمک
بیاننه کوره، تدریجاً اوچ درجه اعتقادیه پی کچمش ده
عاقبت، عقیده الهیلرک الک کمالنه واصل اولوب «انی
وجهت وجهی للذی فطر السماوات والارض» دیمش.
اولگی درجه ده یولدوزی، ایکنجی ده قمری، او-
چنجی درجه ده شمسی ربم دیمش ایکن، الک صوگ
درجه ده کوکلری یری خلق ایدن خالقک عظمتی
درگاهنه یوزینی توجیه ایتمش. نبی محترم ابراهیم
علیه السلام صبیلك حالندن نبیلک کمالنه حرکت ایدر
ایکن او درجه لری کچمش ایسه، فران کریمک افر-
ریله او درجه لرنک باطل دکلیگی محقق ایسه،
انسانیتک ده وحشیت اعتقادندن اسلامیت ایماننه
حرکت ایدر ایکن کچمش درجه لری نظر شریعتده

البتہ باطل اولماز. ابراهیم کبی الک بیوک بر نبی حقنک
تجویز قیلنمش اعتقاد درجه لری البتہ عادی انسانلر
حقننه شبهه سز تجویز قیلنور.

بزم شو بیاننه کوره، ابراهیم علیه السلام
قصه سنده ذکر اولنمش او بش آیتک هیچ بری تا-
ویلات هجوملرینه هدف اولمایور. لکن اهل کلام
کتب کلامیه ده «نبیلرک معصومیتلری» مسئله سنده او
آیتلری «هذا ربی علی زعمکم» کبی تقدیرات ایله
تأویل ایتمشلر.

بونک کبی تأویلات اهل کلامک مذهب لری
حمایه ایتک بابنده معقول کبی اولور ایسه ده، فران
کریمک معجز بلاغت لری هدم اینمکلری جهتیه اوله
تأویللر هیچ بر صورتنه جائز دگلدر. مذاهب کلامیه پی
صافلامق خیالیله التزام اولنمش تأویلات بنم استدلاله
ذره قدر ضرر ویره مز. اوله تأویللری قبول ایدر-
سهم، بن البتہ گناهی اولور م.

قران کریم دیمش: «ولو انهم اقاموا التوراة
والانجیل و ما انزل الیه من ربهم لاکلوا من فوقهم
و من تحت ارجلهم. منهم امة مقتصده. وکثیر منهم
ساء ما یعملون» (المائدة - ۶۶)

یعنی: «توراتی انجیلی قرانی - اوامر لرینی ادا
ایدوب، نصوص لرینی تأویل ایتمه مکله - اقامت
ایتسه لرایدی، یوقاریدن ارزاق معنویه پی، توبندن
ارزاق حسیه پی برکتلی صورتده آلورلار ایدی.
انسانلردن - اوامرک حدودنده نصوصک ظاهرنده
واقف اووب مقتصد اولانلری واردر. لکن اکثری
حدودی تعدی، نصوصی ده تأویل ایدرلر.» مآلاتر -
جهه سی شودر.

شو آیتک ارشادینه کوره، بن فران کریم
آیتلردن هیچ برینی تأویل ایتمه مک طرفداری یم.
فران کریمی اقامتک الک مهم معناسی ده تأویل ایتمه -
مکدر. فران کریمک اوامرینی ترک ایتک - فران
کریمی اقامت ایتمه مک اولور ایسه، نصوصلرینی
ظاهرندن صرف ایتک البتہ اقامت ایتمه مک اولور.
فران کریمی تأویل - ایکی نوع اولور. بری

دگل ایسہدہ، ممنوعہ دگلدر .

ظاہری معناسندن صرف ایتہمک شرطیلہ،
قران کریمی تاویل البتہ جائزدر . زیرا اویلہ تاویللر
عقلک دہا زیادہ فہمیلہ اہتداسیلہ اولور . قران کریمک
ظاہری مراد دگلدر دیمہسہلر ایدی، بز اہل کلامک
تاویللرینی دہ رد ایتمز ایدک، لغتک فصاحتیلہ نظمک
بلاغتیلہ مستفاد اولان بر معنایی مراد دگلدر دیمک
بزم شأنمز دگلدر . قرانک بلاغتیی - یوقبار تقدیرات
ایلہ اصلاحاتمزدن آیت کریمہلری البتہ مستغنی
ایتہشدر . « آیت تام دگل ایدی؛ تقدیر ایتہمدہ
نام اولدی» دیمک، بنم گمانمچہ، غایت بیوک
ادبسلرکدر .

«عقیدہ الہیہارک حقیقی» . دعواسندہ بنم عنجی
دیلیم سورۃ البقرہدہ ۶۲ نجی آیت کریمہدر :
« ان الذین آمنوا والذین ہادوا والنصاری
والصابئین من آمن بالله والیوم الآخر وحمل صالحاً
فلہم اجرہم عند ربہم ولا خوف علیہم ولاہم یحزنون»
ترجمہسی : من حیث المعنی
« مؤمنلر، یہودیملر، نصرانیملر، فرشتہلرہ یا
بولدوزلرہ عبادت ایدر صابیلر - دہا عہومی برعبارہ
ایلہ تعبیر اولنور ایسہ - اللہ رب العالمین حضرتلرینہ
ہمدہ جزا کوننہ ایمان ایدوب، حیات حاضرہدہ یاخشی
اشلری ادا ایدر ہمہ انسانلر عاقبت سعادتہ نائل
اولورلار .»

شو آیت کریمہدہ نجاتک مداری تعیین
اولنمشدر : خیراتی امر ایدر، شروردن منع ایدر،
اللہک وجودینہ ایمان، یاخشی یامان ہر بر عملک
جزاسی اولاچق بر کونہ ایمان . شو ایکی ایمانک
تأثیریلہ شروردن فساددن صافلانوب، انسان خیراتی
صالحاتی ادادہ سعی ایدر ایسہ، اشته اویلہ انسان
حیات استقبالیہسندہ سعادت ابدیہیہ نائل اولور .
ایماندہ رسمیت یوقدر . رسمیت کسب ایتہمش
ایمانک حیات انسانیدہ او قدر اہمیتی دہ یوقدر .
انسانی فساددن شردن ظلمدن منع ایدوب، خیر

اہل کلام تاویلیدیرکہ آیت کریمہ اوزینک ظاہری
معناسندن تماماً چیقار . ظاہری معناسی احتمال دا -
ثرہسندہ فالماز . ایکنجیسی : اہل تصوف تاویلیدیرکہ
قران کریمک ظاہری معناسی دہ مراد اولور، اشارہ -
سندن مستفاد اولان معنی دہ ارادہ قیلنور . شو تاویل
تاویللرک اک گوزلیدیر . اویلہ تاویل ایلہ قران کریم
ظاہرندن صرف اولنماز . بلکہ قران کریم ظاہری
معناسنہ خمل اولنور، ظاہرک ارشادیلہ انسان اوزی
ایکنجی بر معنایہ مہتدی اولور .

شو فرقی بیان ایتہمک ایچون بورادہ اہل تصوفک
بر تاویللرینی شاہد صورتیلہ نقل ایدہیم :
اہل تصوفک بیوکرنندن بری اوزینک «کلشن
راز» اسمی کتابندہ دیہش :

اگر ہدی بیرون آی و نظر کن
ہر آنچه پیشت آید زان گذر کن .
خلیل آسا برو حق را طلب کن
شبی را روز، و روزی را شب کن .
ستارہ ماہہ وخورشید اکبر
بود حس و خیال و عقل انور .
بگردان از ہمہ ای راہرو روی
ہمیشہ لا احب الآفلین گوی .

ترجمہسی :

ار ایسہک، چیق، نظر ایت، اوککہ ہر نہ
کلور ایسہ، قناعت ایتہ، دہا اوزاق کیت .
ابراہیم کبی یور، خدایی طلب ایت . تونی کون،
کوندوزی دہ تون ایت .
یولدوز، آی، بیوک قویاش - : حس، خیال،
عقلدن عبارتدر .

ای طالب ہونلارک ہمہسندن یوزگی دوندر!
حقیقتہ وصولکہ قدر، توفقی ایتہ، کیت «ظاہری
شیلرہ قناعت اینمز، حقیقتی آرام» سوزینی ہر
وقت سویل .

الانعام سورہسندہ ابراہیم علیہ السلام قصہسندہ
مذکور آیتلری شویلہ تاویل - قرانی ظاہرندن صرف
دگلدر . بلکہ ظاہری معناسی ارادہ قیلنوق شرطیلہ
ایکنجی معنایہ اہتدا ایتمکدر . بویلہ تاویل مطلوب

صرف قیلار. بر برسندن فالوشماس ایچون آقتق چککه قدر طریشار. بو، بیگرا کده دینی بولغان نرسه لرده قوت آلمشدر. مثلا بر اولده اوچ مسجد بولسه باشقه اوللرده ممکن قدرلی اوچ یاصارغه حتی محل طولنرا آلسالر آرتدر رغه ده طریشار. بر بای مسجد صالدرسه ایکنچیسیده آندن موندن جیوب محل طولتراده مسجد صالا. شونک ایچونده، روسیه نك کیراک قابوغنه طرفنده بولغان بر میشار اولینه قاراما، ۵-۶ یوز ایمانلی غنه بولسه ده ۳ دن کیم مسجدی بولماس. میشارلرنک، ائک یارلیلریک چیستان میشارلری اولوب، آنده ده هر اولده اوچهر و دورتهر مسجد بولادر. بو حقه «تاتار بایوسه خاتون آلور، میشار بایوسه مسجد صالور» دیگان بر مقاله اوزلری آراسنده افتخار بلهن سویلانه در. مسجلرینک اچینه کروب فارادغه، توگل بیدش وقتده بلکه جهه نماز- لرنده ده یارطیسندن آرطقی بوش کورلدکندن بلونه- درکه: بو حال باری دین گه بولغان محبت و اخلا- صلرین طشدن بلگورتور ایچونگنه بر برینه رقابت ایدیشو ایکان.

موندی تقلیدلر ایسه، عوامنده غنه بولمیچه بلکه ملالرنده بیله کوچ آلمشدر. مثلا بر میشار ملاسی تلی بلهن اصول جدیدنی ویاورویا مدنیتن سوگه، فعلی بلهن، آنلرغه فارشی صوغش آچاشوناردانوق «حضرت بالاگز قاید اوقی؟» دیب صورالسه، بر اصول جدیده مکتبنده یا که بر روس مکتبنده اوفودغن سویلی. معلوم بولا که، اوزی آنی بار اتماسه ده، ایداش ملاسینه ایاروب و آناردن فالوشماس ایچونگنه قیلان بولادر. مونی، اوزیده اعتراف قیلا.

شول ملالروق حاضرنده بر برسندن فالوشماس ایچون بیک مکملوک بولماسه ده، طریشوب طرماشوب مسجدی یانینه بر اصول جدیده مکتبی طورغوزغان و معلمده کیتورگان بولالار. دیمک، بر اولده اوچ مسجد بولسه اوچ مکتب و اوچ معلمده بولا. مونه بولارنک همه سن، توزملی میشارلر، هیچ سقرانی تریبه قیلالار. بر میشار ملاسی اصول جدیده مکتبی

اشلره سوق ایدن ایمان- اشته نظر شریعتده معتبر ایمان شویله بر ایماندر. حیات انسانیه ده اهمیتی اثری وار ایمان- نظر شریعتده معتبردر. لکن حیاتده اهمیتی یوق ایمانک نظر شریعتده ده البته اهمیتی یوقدر.

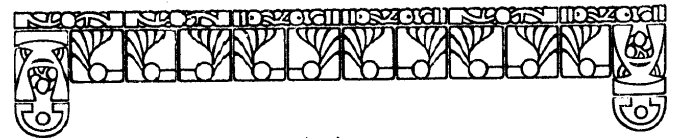
شرع شریف ایمانی حیاتده ظاهر اولور اثریله وزن ایدر. ایمان- خیالده مرتسم کلمات اسمیه دن عبارت دگل، بلکه عقلده قلبده رسوخ بولمش بر نوردزکه انسانی حیاتنده خیرات یولنه هدایت ایدوب هلاک یولندن خلاص ایدر.

بویله ایمان دنیاده ملنلرک برینه مخصوص دگلدر. کونلرک برنده انشاء الله شو سوزی دها زیاده مفید تفصیلاتیله بسط ایدرز.

«عقیده الویهلرک حقیقی» دعواسنک بنم ۵ نچی دلیلم سورة الکهفده نازل اولمش ذوالقرنین قصه سیدر. شو دلیلمی انشاء الله ۶ نچی عدد «شورا» صحیفه لرنده بر قدر بسط ایدوب، انشاء الله بوندن صوگ «تاریخ الادیان» مقاله لرینی «شورا» صحیفه لرنده نشر ایدرز.

مقاله لر می انشاء الله هر حالده قران کریمک آیت کریمه لر یله تأیید ایدرز.

قازان فورال ۱۹ ده، ۱۹۱۰ سنه
موسی بیگیف.

میشارلر

v

تقلید، تکلف و بایراملری.

میشارلرده ائک بیوک رول قزانغان نرسه ده غبطه و تقلیددر. آرالرنندن بری بر نرسه فیلسه و اشلاسه باشقه لر بیک اول نرسه نی اصلن و اهمیتن، نتیجه و ضررن هیچ اویلامقسزین قیلور ایچون بارلق مال و قوتلرن

فارشی آلار و اوزانالر. هر برن، اوزلرنجه، طنطنه لی و تکلفی روشده ایکیشار و اوچار کون یاصیلر. هر برنده ملالر، یورت صایون قرآن اوقوب یوریلر. الیگراک، فزل یمورقه بیراملرنده قرآن اوقوب، یمورقه لر پشرتوب یورگانلر. حاضر بو یوق. مونی چواشیر و عجملر حاضرندده یاصیلر. موکا چوا- شلر «موکگون» عجملر «نوروز بایرامی» دیلر. عجملرنک، بو بایرامنی «حضرت حسین نک یزید بلن صوغشقان کونی» دبه اوراملارده آت اوستونک کوگار چن اویناتوب و پچاق، تیمرلر بلن اوز اوزلرن قیناب اوزلرنجه، حضرت حسین گه اوخشاب یوردکاری کبی، چواشیرنکده «موکلی کون» اسمن بیرگان بو بایرام- ملرنده، صحراده یمورقالر آلوب، آتیر چابدروب یورولری «حضرت حسین گه اوخشاو» عادتندن قالغان بولسه هم عجب توکلدر.

موندن ۲۵-۳۰ سنه لرگنه اول، میشارلرنک بایراملرنده اک سویکلی مادتلریده آیو بیوتوب یورو بولغان. نیندی بر اجتهاد سایه سنده در آنی بتورگانلر. اول بتکچ میشارلرگه کوکلسز بولدقندن عقلسز راق کشیلرنی، آیو یاصاب، چلیلاب، بیوتوب یورگانلر. میشار قارچقیری، مونی آغز صولارن قورتوب سو- بیلیر و صاغنالار. فقط شونسی شایان تحسیندر که: آلارده بایرام کونلرن اچوب ایسروب، اورام بویلارنده بوغاز کپروب آقروب ققروب یورو عمومیتله، بتونلای دیهرلک، یوقدر. قزان تاتارلری، دینی بایراملرنک ایکی عیددن باشقه سن طوتوی و حتی ایسکه ده آلمی «سیمک»، «قوش قاپقا» اسملرنده بولغان اچکی بیره ملرن «چمتقی» بلن فارشی آلوب «آچتقی» بلن اوزاتوب دین و ادبکه صیماغان جیون قباحت و فاحش اشلر بلن پچراندفلاری حالده، میشارلر، آندی بایراملرنک اسملرنک بلمی و ایشته می، دینی بایراملرنیگنه طوتوب، ممکن قدرلی اچکی و فاحش اشلر بلن بویالماسقه، یغشی اشلر بلن اوتکاررگه و بایره منی احترامغه طریشارلر. بر برینه محبتلرن آرتدرغه، طوغان و دوستلرنک خاطرن طابارغه بایرامنی

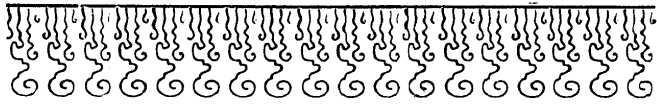
آچقاند، شوکا آچینوب، موکا: «بعض بر اولده، جدیدچی بایلر چیندن فایتوب، ملالرینه اصول جدید مکتبی اچوب بیردیلرده، اول ملالرنک اصول جدید مکتبیری بولغاچ بزده صالمی بولمادق. مونه شولای ایتوب هر محله نی شول باصدی. ئلده یتمه سه یارانما- ساکده اوز معلمکنی مجلس صایون ماقتاب یورورگه طوغری کیل. چونکه باشقه لر ماقتبیلار» دبه زارلانا. بولای بولغانک، میشارلرنک تقلید و غبطه لرندن یغشیغنه امیدلرده ایتارگه اورون بار.

بو تقلیدچیلک، آنسزده تکلفی و جومرد قوللی بولغان عوام خلقن، بیگرا کده زور اسرافلرغه چومدرادر. مثلا، اورتاچاغنه معیشتلی بولغان بر میشارنک بایرام تکلفلرین صاناب قاریق. اول بیچاره، ایگونن جیوب بترگاچ، استراحت آلدی بایرامن زور چغشیر بلن اوتکاروب اوزافده اوتمی، رمضان، آغز آچدرو و رمضان بایرامن اوتکارو مصرفلرینه طوتونا. اوزی یاری بولساده بایلردن قالوشمی؛ بولارنی اوتکاروب پیارو اونتولغانچه، قربان بایرامینک ایسی سیزله باشلی. مونا کورکز شوشی ائیندنک قربان بایرامنک- گنه طوتقان چغشیرینی! عرفه کون (موکا میشارلر «اویره کونی» دیلر.) ملالرغه قیماقلار پشروب ایلته. شول کوندوک حضرتده یورت صایون قرآن اوقوب یوری، آنارغه آز بولغانده ۲۰-۳۰ تین صدقه بیره. عیدده، ملا، مؤذن، خلفه، مخدوم، حاجی و صوری قورطلارغه آز بولغانده ۵-۶ صوم صدقه اولاشه. دورت بیش صوملق صارق چالا. ممکن قدرلی بایلاردن قالوشمی، ۲۰-۳۰ صوملار آچه طوتوب، آنک، مجلسن اوزدرا، آنده هم ۲-۳ صوم قربان صدقه سی اولاشه. بر ایکی کون اوتکاچ «قربان ختمی» اسمنک طاغنده بر مجلس یاصی. شول کوینچه، اورتاچاغنه بر میشارنک قربان بایرامیگنه ده، فلان آغایلا رغه ایاره ایاره، ۷۰-۸۰ صومدن آشا.

قربان بایرامی آرتندن عاشورا کیلوب جینه. حاصل: دینی بایراملر برسی آرتندن برسی قوا طوراً. میشارلر، بولارنک هر برسن زور زور مصرفلر بلن

قسقه سی: میشارلرنڭ، بویله تقلیدچیلکری آرقاسنڭ، حاضرگی عادت و طور مشلرنڭ غایت درجه ده بوتالچیلقدیر. شولایوق طبیعت و فکیرلریده، تورلی اورنده تورلیچه بولوب، بر برینه تمام خلاف و آیور-مالیدیر. شونڭ ایچونده، آلارده، یاوروپاچه بولغان بر نیچه عادتلرنی کوروب «میشارلر یا کالاشقانلار ایکن» دبه یاخود ایسکی عادتلرنی کوروبده «بولارغه ئلده ترفی ایسی کرمگان ایکن» دبه حکم قیلوب بولمیدر. آلارنڭ، اصل حاللرن بلور ایچونده، کوبراک قارتراقلاری تیرهسنده ایله نو و آلارنی سویلاتو نیوشدر. اما، آلارنڭ، سویلاولرینه کوره، میشار-لرده، الڭ کوب بولغانی چواشلر عادتیدر هم حاضرندده ایسکی عادتلر خاتونلرنده یغشوق بار بولوب تمام چواشلرنقی کبیدر. بولارنی کیله چک بولمده یازاچقمن.

ظریف البشیری

ملتنی اصلاح چاراسن آرزو!

هر ملت اوز حالینی اصلاح ایتمک یولنڭ جمعیتلر، اسیزدلر قوروب جراحت اورنارینی دولامک حقنده غیرت کوسترمکده در. غزته لرده دائما یازلوب نورغان ایسرکلاک، که قارشى اسپیزدلر، البته ملت اصلاحی ایچون قیلنغان غیرتلرنڭ بریدر. برلی یارملی مجتهدنڭ یا اجتهادنده خطاسی و یاخود باشقه بر سببلی میدان آلوبده یقین حاصل اینه میه چک بعض مسئله خصوصنڭ (بنم فهلاومچه بو مسئله نڭ صوابه فریبی بویله اولمق تیوشلی) یوللو فکر ایله اوز فهمنی میدانه قویان براو ظهور اینه قالسه، اصل مسئلهنی آکلار آکلماز «و اذا بطشتم بطشتم جبارین» مفادنچه جمیع قوتلرین بله کلرینه جمع ایدوب دفعة قیام، شفقت و مرحمتسز صورنده کیڭ دنیانی الگی بیچاره نڭ باشینه تار ایلاب قیامتلر قوبارغان علماء کراملر-مزنڭ، ضرری آلتی یاشدن آلتمش یاشار همه به

واسطه ایته لری. تیک باری، فقیرلری چیکن طش اسرافلردن طیولوب، بایلاری قسربان مجلسلرینه توککه ن یوز سوملرن، بیگرا کده، علم و معارف یولینه، یتیم و فقیرلرنی تربیه اشینه طوتوب، مجلسلرن عادیروه اونکارسه لری طاغنده یغشیراق بولور ایدی. میشار خلقی، عمومیتله چینده یوردیکلرندن تورلی خلقنی کوره و آرالاشه؛ شونڭ ایچونده یاوروپا عادت-تلرینه تقلید ایتولریده آرتوکلدر. مثلا اصلده میشار-لرنڭ ایلرلی اوردق (سه کی) لی بولوب، آش آشاغانڭ شرق اصولنچه، ایدنده و سه کیده تزله نوب یا که بوکلانوب او طرو عادت بولسه ده حاضرندهر ایوده یاوروپا اصولنچه اوستال و اورندقلار قوللانیلادر. ایو اسبابلری و مجلس ادبلیده و شولایوق کیوملریده کوبسنچه یاوروپاچه بولونا. مثلا بر میشار اولینه باروب کرساڭ بیس بیلی کزاکى، تزدن چالبار، قونچن طارافانن اشاطقان چیتوکلیرنی بیک آرتوکلرگه ممکن بولور. هر فایوسی دیهرک پینزاق و طورورقه، بروقه و اشچیبلیت، اوزن و تار بورك، فاطرما یا فا بلهن یوریلر. موڭا، ملالردن باشقه قارتلری حتی هیچ اعتراض قیلمی، و یاشره ک ملالریک شوشی کیوملر بلهن سر بست یوری آلار. شولایوق بولارده ساچ، صاقال و میوق کبی جون بختلریده بیک آرتوکلر بولوب «النادر کالمعدوم» فاعده سی تحتنه کرتارگه یارارلق در. فقط، میشارلر، مونی اهیتمن کیرا کلگن و آڭلا غانن یاخود آچیق فکرلی و اوزن معارفلی صاناغا-ندن، کیوملرنڭ دینگه هیچ قانتاشی یوقلیغن بلگاننن توکل بلکه ده بر برسندن کوروب و ایاروبکنه اشلیلر. شوشندی یاوروپاچه طور مشلی و کیوملی میشارلر آراسندوق ایسکی فکرلی و حضرتلر دعاسینه باش ایوب ایجد و ایچک نڭ خاصیت لرینه ایمان کیترو چیلرده بیک کوبدر. اگر شولاردنوق: «آغای بو کیوملرنی نیک کیه ساڭ؟» دیب صورالسه، «قارت حضرتلر، دین گه صیهی، دیلرده دیوبن نیشلامک کړک کشى کیگانگه کیامز ایندی شونده» دبه جواب آلاچاڭکنی کونده طور.

معلوم؛ شرع شريف و انسانيت نقطه نظرندن ده چاره سن ازليك كويدن فرض عين بولغان مسكراتقه قارشى حالا ميدانه بر تدبير قويدقلى بيوك ناسف قيلنه چق حالدرندىر .

مسلمانلر آراسنده بو درجه ميدان آلمش و انتشارنده دوام ايتمش مسكراتقه قارشو حاضردن بر علاج قورماسه ملتزم چروب برباد اولماسنه كيم انكار ايده بلور؟ حقيقه لزوملى بو وظيفه مزدن اغماض ايدوب مالا يعنى خصوصنده دنيا لار كوچرو مسلكندى دوام ايله ساك: «اذا كان الغراب دليل قوم- فرجهه الى بيت الجياف» شعرينك حكمتلى مصداقنى بز روسيه ملالرى اولمى كيم ديب حكم ايدلور؟

بو مسكراتقه عادتله نو بلا مبرمى بزلرده طويلر واسطهسى ايله منتشر اولمقده در. بزلر، عهد حضرت آدمدن باشلاب جنت ايچينه كردكدن صكرده عبادت بوينچه دوام ايده چك نكاح نعمتنى ايكنچى عبارت ايله ايتكانه نكاح عبادتنى، شهرلرده اولسون صالا و قريه لرده اولسون، آفلاشو و قولاق سوينچسى بيرو برله باشلانه، آفلاشو واقع اولو برله ايكي طرفنك قدارلى طوى حاضرلىگى كوره لر، اكثر اورنلرده برنچى قيام مسكراتقه فكر يورتو بوله كوب بيرلر ايسرتكچ نك بعض سببى اولان بال ماده سى مهر مشاوره و مقاله لرينه درج قيلنوب سويلاشوله در .

صوكره بولديز شربت كندى دائره سينه صغيبه رق ايكنچى و اوچنچى درجه و آندن اعلايه تعدى ايدىرك شامپانيه كوچه لرينه قدر باروب چقا. بو شربتلىر عقد نكاح مجلسينه قدر غير رسمى صورته استعمال ايدلوب رسمى مجلس صوكنده بوده رسمينگه ايلانوب «طويده توقماق سيكرى» قاعده سينه كوره دوام ايده. بو صوكنك مجلسلرده حيا- ميا، آداب، ناموس، انصاف كى بهالى خصوصلر اعتباره برده آلنى. صالح، طالع، يخشى، يمان، آقصال، قوه صقال، آتا، بالا، آغا، انى هيچ براردن تارتنو و هيچ كيمسه گه عيب فييق يوق (استغفر الله يا كلدم مگر بو رذالتنى تحمل ايده ميوب آز ماز تارتنغان بوله

قالسه مجلسنك ايكنك منفور معيوبى اول كيمسه اوله). چونكه بزنك طويده توقماق سيكرى ديگان قوتلى سو- يانچمز بار، بزه حرىت كمالنده بو حرىته تعرضه هيچ كمنك حدى حقى يوق! . . .

اوشبو كيفيتچه بزلر طوى صلتاوى برله صاف و معصوم بالالرمزنى معصوم و اوياتلى ياشلارنك پرده لرن يرتوب حيارن فاچروب الكئول زهرلرينه زورلاب عادتلا ندره مزلر. بونك اوزه رينه ده- الله- الله! قولمز برله اشدن چقارغان، اوزمز سببچى اولوب اوياتلرينى فاچرغان بالالرمزدن ينه اوزمزه و ملتزمه خدمت و فائده آرزو ايده مز. آداب و اخلاقسز اولمقلىرىنى شكايىت قيلمز. نه قدر عبث بر اميد! و نه قدر حقسز بر شكايىت! . . .

علمامزنك ايكنك بيوك حسرت و ايكنك شدتلى هجوم برله بالاتفاق هجوم ايدوب بو منشأ جميع سيئاتك اسلا- سنى تارمار ايلامك قوتى فوللرنك اولمغله برابر كويدن فرض عين ايكنك حالا حسرت قيلغان ايشدله يور . ديك لزومسز اورنلرده دنيا كوچروب قياملر قوبار- مق، لازم وجدى خصوصلرده التفاتسز قالمق بايه سى بزلره تمام حاكم اولمش ده هميشه غفلتدن كوز آچمايه بزه مجال و يرمبور!

بوعلتنك چاره سن ازلاوگه شروع زمانى اوزمامشدر و اوزمايه چقدر. سكوت و اغماض ايله ده فرض قرضلر موينمزدن ساقط اولميه چقدر. بويله مى و بيوك اشله كرشو و هر طرفقه سوزلرى نافذ و معامله لرى بتون الكينگه كوچرگچ اوله چق قزان، اورنبورغ، استرخان، اونا، طرويسكى، سيمى و غيرلر كى بيوك مركزلردن مامل و تيبوش ايدى. لكن حالا بو خصوصه بر حركت و بر سس ايشدله يور.

ياقن غنه وقتلرده منزلمز چه اعيانلرمزدن معدود توقماقلى تجار على حاجى اوز بيكوف برله پشپا كلى اسحاق حاجى داوولبايفنك طويلرى اولدى. موفعهزه كوره بو طوى حقيقتا بيوك سانالسه شايسته ايدى. اوشبو طوى مناسبتى برله ملت فائده سى ملاحظه يه آلنديغى كى علماء، اعيان، اشراف، تجار، عمال،

اشلهی طورغان اورنلر قایسی؟ غزته ادارهلری می؟
ئله مکتب مدرسهلری و غیر شونداي مهم مسئلهلر
کورسه تلمه یدر. یالغز، ادبی و ادبیات سوزلری
تکرار ایتله در.

تل برله شترو- توحید لسان- بوده آز سویله-
نمهدی. لکن، نهدن عبارت؟ ترکی اروغلرناڭ
بارینه اورتاق یاڭی بر تل یاصامق می؟ ئله شول
بار تللرن بریره اویشتروب جملهسی آڭلارلق بر
قاعده گه سالومی؟ ئله لغتی یوق، سوزی تهمسز
ترکیبی رکیک اولان قازان شیوه سنمی اون بیش میلیون
تورک بالالریناڭ کوچلاب آوزینه تولترو؟ ئله استا-
نبولده بوغاز اپیناڭ آلتی کاتبی سویله شکهن طرز
افاده می اون بیش میلیونلق بر ملت که قابترو؟
و غیر شونداي سوزلرنی بره وده سویله ب توشندردیکی
یوقدر. یالغز تکرار ایتله لر: تلمزنی برله شترو کرک.
محترم «شورا» بیتلرنده اورن بیرلسه، بز شو
سؤاللاڭ جمله سینه جواب یازمق اومتنده یورمز.
بو دفعه:

املا توزه توچی کملر؟ تلنی ادبیله شترو طورغان
اورن قایسی؟ تل برله شترو نچک؟ سؤاللرینه دائر
بر نیچه سوز یازمق بولدق.
روسچه مطالعه اهللرینه معلومدرکه، درست
یازو مسئلهسی بر نیچه عصرلر روسلرناڭده باشن
قایناتمشدر. اون آلتنچی عصرده نیقون راهب دن
باشلاب، اون توغزنجی عصرناڭ آیاغینه قدر روسلر
املالرن توزی آلمادیلر. ایڭ صوکنده آفادیپیه
ناورقناڭ قراری ایله یا، ق. غروت آتلی بر آفادیپیکنی
چغاروب، شو کشی بوتون شیوهلرنی تیکشروب بر
کتاب یازدی. شو کتابده یازلغان سوزلر وقاعده لرگه
زافوننی فورما بیروب، شونی قبول ایتدیلر. شوندن
صوڭ همه قاعده کتابلری شو غروتناڭ توزگهن کتابینه
موافق ایتلور بولدی. شونڭ ایله روسلرناڭ املالری
زافوننی بر فورمانی آوب فالدی. حاضر شو چاقلی
دقت ایتله درکه، (e, b) شکلریناڭ تاوشلری بر
اولدیغی حالده، برن دیگه لری اورنینه یازو بویوک

کلسب جمله سیناڭ اتفاق و صواب کوروی برله بو طوبدن
اعتبارا بوله چق طویلرناڭ همه سنده مسکرات استعمال
قیلماز سزلق غه بر کلمه ایله عهد و وعده لر قیلندی همک
ولیمه کمال سکونت برله آداب دائره سنده اوزدرلوب
وعده لر اورنینه کتورلدی. بوله چق طویلرمزده ده هر
مؤمن مسلمان قرداشلرمزدن، یاش و معصوم بالالرن
خراب و بر باد ایڭ چک زهرلره و ادب سزلیکلره عادتلندرو
بلاسندن محافظه ایله برابر الله ذوالجلال حضرتلرینه
ویرمش اولدیغمز وعده لر وفا ایله چکلرن کمال شوق
و ذوق برله امید و انتظار ایله مز. «عسی ربنا ان
یدلنا خیرا منها» . محمد ذاکر عبدالوهابوف .

تلمز اونتلماسون!

(عینا)

آغراق محررلرناڭ اونده مهی طورولرینه
قارامای، بز سماق جیڭل - جیلتهک یازوچیلر قسقا
قسقا مقاله لر یازوب، تل و املا مسئلهلری طوغر-
سنده قزو قزو بحث ایتشه لر. املا توزه تو، تل برله-
شتروگه دعوت ایتله لر. اولکهن محررلرناڭده چنلاب
کرشمه ولری اوچون اوپکه ایتله لر.

بو بابده نه چاقلی سویله نسه و یازلسه ده قولغه
طونوب بر مثال کوزگه کورسه تلدیکی یوقدر.
مثلا: املانی توزه تو کرک - دیه لر. املامزناڭ فای
برنده کملک بار، فای سوز فاندای قاعده گه خلاف
یازلا، فای صیغه لر عوامناڭ بوزوب آیتوپنه فاراب
خطا یازلا و غیر شونداي خاصلانوب هیچ بر نرسه
کورسه تلدیکی یوقدر. قور سوز: توزه تو کرک .
تلمزنی ادبی له شترو کرک - بوده کوب سوزناڭ بری
در. لکن، ادبی له شتروناڭ معناسی نه؟ اوزمزده بار
سوزلر اورنینه چیت تلدن یات لغتلر تولترومی؟
ئله جمله و ترکیبلرمنی بلاغت قاعده لرینه موافق
ترتیب قلو می؟ سوزلرنی اورنلی استعمال قلو می؟ اونی

ملى تاريخ بلودهده شول قدر اهميت باردور. كوب
آتاقلىرى چقماغان مدرسهلرنى قويا توروب، بوتون
آفاقه مشهور اولان عاليه، حسينيه، محمديه، بوې
مدرسهلر ينيك درس پروگراممالرن كوزدن كيچره چك
بولسه كز كورورسز: توركى نامنه شوكتابلر بار -
عاليهده قاعه كتابى (ح. اختمف نقى)، محمديهده صرف
تركى (احمد جان خلفه نكى)، بوېده قواعد تركيه -
(فيضى نكى)، حسينيهده بلم نرسه. بوكتابلر اشكه
ياراقسز اولدقلىرى ايله برابر، قاعده لرى برى
ديكهرينكىنه خلاف، اماللىرى خطا، تركيبلى غلطدر.
بو پروگراممالرنى بوكتابلرنى اولسكه نيازو -
چيلرمز كورگن بولسه لركر ك. نه اوچون موني تنقيد
ايمه يلر؟ غزته و ژورناللرينك هر نومرنده شول
تل درسلى توغرسنده مدرسله و شاگردلره نه
اوچون تنبيه لريازوب زارلامايلر؟

- سن سوراما، من بلمه يمين، اولر آيتماسونلر.
من اوزمنى فرمسقا و اولرنى سليمان سايارق، بر
نيچه مدرس و معلم لردن، مدرسله ايشنه قول تعوب
يوروجى آغالردن توبه نچيلك ايله سورادم - نه
اوچون توركى تل و توركى ادبياتى درسلى اوفو -
تمايسز؟ - ديب. اولر سوز برله شترگن كبي - اوز
تلن كشى اوقوماسه ده بله. ادبيات طبعى. تلمز
قاعده گه قويلماغان نچك اوقوتايق، تلمزنى اوقوتوچى
يوق و امثالى اوفتايچ و كولنچ سوزلر ايله جواب بيرديلر.
بولردن سوراسى ايدى: قازانلى توركيچه سنده
كيمييه فننه نيچه كتاب يازغان، فيزيقا و طبقاتده نيچه
رساله باسترلغان؟ حالبوكه، بو فنلردن اعتنا ايتلوب
درسلى بيرله، اوقوتوچيده تابلغان، الله نينده ي
آلتريده آلنغان؛ يارارلق كتابى بولماسه ياخود تا -
بلماسه صنف تافتاسينه بولسه ده يازدرلوب اوقوتلادر.
شرح عبدالله نك اعلا ن اوقى اوقى بش يل
باشلرن وانوبده، بو كون بر اولغه ملا، ياخود بر
باشقرد اولينه ابتدائى صنفلر اوقوتورغه معلم بولورغه
حاضرلنگان يوزلرچه يكتلرنك باشن تحليلات كيمييه -
ويه، مطالعات فلسفيه، اللزوميات و مقامات حريرى

عبلردن سانالادر. بو، نه آرفاسنده بولدى؟
قاچان آفاديمييه تشيكل ايتلوب، تل علمى
(Филология) درسلى اوقوتلا باشلاندى، هر تورلى
تل عالملىرى (Филологъ) لر يتشترلدى، شولرنك
خدمتى ايله اماللا ريده توزه لدى، تللريده شماردى،
لغتلريده كوبه يدى.

ديمك استرم كه، بز ئلده املا توزه تو قايغسندن
بورن، اونك اوچون غزته اداره لرن تكليف ايتودن
بورن شول توزه توچيلرنى يتشدر و قايغسنده بولورغه
كرك، مكتب و مدرسله لرمزنگ پروگراممالرينه تل
درسلى كرمه وگه يلا رغه كرك ايدى. بز حاضر
شرح عبدالله ايله شرح ملا جامى دن غنه اوقوب
بلديكمز تل درسلى نك بارى ايله غزته و ژورناللر
صحيفه لرنده املا قاعده لرى تاراتوب، كيله چكده گى
تل عالملىرى قناعتلنورك اش اشلدك ديب اوبلا رغه
اصلا يارامايدر. چونكه، تورك تلى فارا ديكردن
ياپون ديكرينه، بوز ديكرندن عمان ديكرينه چاقلى
جايلغان خلقنك تليدركه، اونى تيكشروب اسرار و
مزاياسن ميدانه قوبوب برله شتر وگه چاقلى بك كوب
زمان باردور. شونك اوچون املا مسئله سى ياغينه
كوب كوز توشرمه ي، تللى كشيلىر، فلملى ياشلر
چغارو ياغن كوب سويلرگه تيوشدر؛ املا نى توزه -
توچى شولر بولاچقدر.

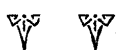
نه اوچون ايدىكى معلوم توگل، همه خلقلر،
همه مدرسلىر، همه شاگردلر مدرسله لركه تل درسلى
كرتونى اونتمشلردر. بوتون مدرسله لرتوتودن، بارلق
اوقودن مقصد برنچى درجه ده تل درسلى، ايكنچى
درجه ده مى و وطن تاريخى درسلى بولورغه
تيوش ايدى. لكن، مع التأسف بو اش بوتونله ي
اونتمشدر. بونك كركيلگن اثبات اوچون ئلله
نينده ي برهانلر تورغوزغه كشى اوبالادر. فقط
شونى ايتوب بولادر:

تلسز كشى ايله تللى آراسنده آيرما بارمى؟
آنا آنا كنى تانوب، اولرنك تورمشن بلو كركمى؟
بار بولسه، كرك بولسه - تل درسلى اوقو ايله،

لهب صرف تورکی، وشول چاقلی نحو، ۵-۱۰ لاپ بلاغت تورکیه کتابلری بک مکمل صورتنه توزلمشلیری باردیر. اولرنکنده، عربجه وفارسجه اولان سوزلرن چفاروب تاشلاسهق اشتقاقات، وتصریفات مبتدی وخبر کبی قواعد صرفیه ونحویه جمله سس بزمکی کبی در. آیرماسی فقط. استانبول باسماسی بولماغنده- غنه در. شوندا ای ممکن اولان اشنی اشله مهو البته اخلاصسزلقدن، اوزمزنکن آیاق آستینه سالوب تابتاغانلقدن بولادر.

سوز اوکغاینده شونیده آیتوب کبته یک: ۱۹۰۳ نچی یلردن بیرو شا کردلرنک حرکاتی دوام اینه در. اوزلری تله مه دیکلری بر درسینی پروغراممادن چفاروب، تله دیکلرینی کرته بلدیلر؛ اوز تله دیکلرینه موافق پروغراممالر توزدیلر؛ یاراغان معلمنی قالدروب یاراماغانن چفاردیلر. شول قدر سوزلر، آراسنده بر شا کردنک آوزندن ایشتمه دی، بر شا کردنک فلمندن کورنمه دی- بزه اوز تلمزنی اوفونکیز، اوز تار یغمزی بلدیرکزه بر برمزنی تانوشد- رکز دیگن سوزلر کورنمه دی. بوندای سؤ معامله نک بولوی شا کردلرنک آکسزلقدن می؟ یا ایسه التفاتسز لغندن می؟ بو آراسینه حکم یورگزوب بولمایدر. اماشا کردلرنک زمانه علملرن، تورمشقه فائذلی بلملرنی سوراولرینه قاراغانه، زمانه علملرینه برنچی آچقچ، تورمش اوچون بویوک فورال اولان شی تل درسلی وتاریخ ملی ایدیکن بلمه ولری کچکنه عیب توکلدر. ایندی بو یلغی اوفومیزگیلی (موسمی) اوندی. امتعانلر باشلانور وقت بتدی، نیچه مکلر ایله بالالر ویکتدر درست یازودن، تل، ادبیات وتاریخ ملیدن مخروم چغالر (تأسف!!).

امتحانلر اوتوب تارالماس بون معلم وشا کردلر آکلاشوب، آلداغی اوفو میزگلنده نه صورتنه تل وادبیات ملیه، تاریخ ملی درسلرن کرته چکلرن سوبله- شوب، پروغراممالرنک چورناوالرن حاضرلهب کیتسه لر فائده دن خالی بولماس ایدی. «تورک اوغلو»

کبی بو کون بزه قطعاً لزومی یوق درسله بایلابن، اوز تلمزنی، اوز ادبیاتمزنی، اوز تار یغمزنی اوتوب ناشلاومز ایس کیتمه سلک قباحتمک لردن توکلدر.

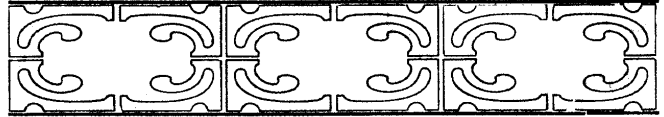
بزم فنمه، فلسفه مزه، ادبیات عربیه مزه تیگن دیه آچولانماکیز. مین آرغه تیمه مین، کرک دیه مین، تاغی الله نینده ی فنون، فلسفیات وادبیات کرک دیه مین. لکن بارندن بورن، بارندن آلدن اوز تلمز نک صیغه وترکیب لرن درست یازا بله یک، اوچ سوزنی بر جمله قلوب ربط فلا بله یک دیه مین.

میشه لرلر فین قومندن اولوب چواشلر ایله بر توغان، قیرغز- قازاقلر عرب قومندن اولوب حضرت انس بالالریدر، آدم علیه السلام باشقرد اولدیغندن باشقردلر عصبه در، قازان آرتی مسلمانلری خالص مسلمان اولوب، تاتارلردر کبی خلاف حقیقت و صرف خرافات اولان اعتقادلر جمله مزه محکم صورتنه اورنلا- شمش در. یا، بو کبی خرافی اعتقادلرنی چفاروب، یرینه حقیقت اورنلاش ترا تورغان یرلر قایسی در؟ شبهه سز مدرس لرمزدر؛ خصوصاً عموم نک نظرن وکوب اومتن باغندرغان مذکور آتافلی مدرس لرمز بولورغه تیوشدر. حالبوکه، اولرده بو کبی اشلرنک اورنندن شمال جیللری ایسه در.

درست، قای بر مدرس لرده حسن عطا قاضی نک «تورک اروغلی» و «مختصر قوم تورکی» آتلی کتابلری اوفوتلادر. لکن اولر ایله گنه مقصود بولدی، شونک ایله گنه ملی تاریخ بلندی دیب اولارغه و تنچ یوقلارغه ممکن توکلدر.

تلمز اشله نمه گن، قاعه گه قوبلماغان، تار یغمز یازلماغان، مطبوط توکلدر- دیوچیلره مین شونی آیتامن:

یوغاریده دیدیکم کبی، اخلاصکیز نوشسه بر نرسه نی بولدراسز، یاخود بولدررغه طرشاسز. شونک کبی، تلمزده وتار یغمزده ده اخلاصکیز بولسه بر جونن نابارغه طرشور ایدکیز. هیچ بولماغانده استانبول نک بوغاز اچی کتابلرنن استفاده ایته بلور ایدکیز. بزم کوره آلدیغمزه کوره، حاضر استانبولده بکرمی-

قزاقلرده آورو هم «باقسىلر»

قزاق آنساقاللىرى بوزمانده آورونك كوبلگندىن عجىلنوب اوزلرينك چن بدوى وقتلرنده آرالرنده آورونك بىك آز بولدىغن سوبىلىلر. آنلر حاضرده تورلى آورونك قازاق آراسينه نارالوينه ئلله نيندى غير طبيعى سبىلر سويلهسه لرده مونك طبيعى سبىلر بىك بىلگىلدر. اول زمانه قزاقلر يلنك همه كونلرن كىيز اويلر ايله كوچوب يوروب صاف هوادن دائما فائده لنهقه اولدقلرندىن آنلرده بولغان بلچراقلىق و نظا-فتسزلكنك پامان تاثيرلدىن صافلانا آلغانلر؛ حاضرده ايسه قزاقلر كوز يتو ايله كىيز اويلرن تاشلاب بالچقدن اويوب ياساغان كچكنه وتبه نكگنه اويگه كروب بتون قشنى شونده اونكاره لر؛ آنلر بالچقدن اوى سالغانده طبيعى حفظ صحت قاعده لرن ايسكه آلمى تبه نهك، قارانقى، مېچندن هر وقت توتون قايته تورغان ايتوب ياسىلر. شول كىلشسز ايتوب ياساغان اوى لرنده آنلر اوزلريگنه طورمىلر. يكى طوغان وقتى آورغان بىك كوب ماللريه اوزلرى ايله برگه ياشىلر. مونك اوستينه دهشتلى درجه ده بولغان نظا-فتسزلك اوسته لده نيچه تورلى آورولرنك باشلانوينه سبب بولادر.

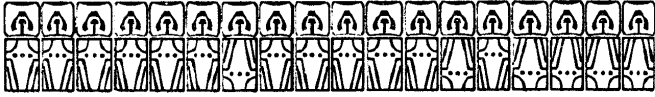
مىنم ايكى سنهدن بيرلى بولغان تجربه مه بناء قزاقلرده هيچ بر عائله بتون قشنى الك آزى بر ايكى آورو تريبه ايتى اونكاره آلميدر؛ يوتال، تىنى، فچو، بىزگاك، طاماق ششو، قوטר، تش سزلاوى، كوز آورووى و اوزكسز طماوكى آورولر آنلرده دائما كليتلى صورتك بولوب طوره طورغان فوناقلردر. بونلردن باشقه قورى سزلهو (ريژمانىزم)، چاخونكه، نيچه آورو (شانكر) لرده آنلر آراسنده بىك ترقى ايتمكه اولان آورولردن صانالادر. مونك اوستينه بعض يللرده چچك، قزلقه، قزامق كىي آفتلر كىلوب

آزغنه وقت ايچنده معصوم بالالرنى يوزلاب، يوزلاب قروب كىتهلر. مونه اوشبو اونكارمكه اولدىغن قشدهده بتون قاپال اوبازنه قزاقه نارالوب بر اوى آندن سلامت قالمادى ديسه مه مبالغه اولماز. موندن اولگان بالالرنك صاننده كوندىن كون آرتمهك ايدىكى آكلاشيلهدر.

قزاقلر تورلى يرلرده تارقوا، قالدن يراق اورن لرده بولدقلرندىن دوكتور و فيلك شيرگه مراجعت ايتنه آلپلر. بناء عليه آنلر آراسينه نارالمقه اولان آفتلر گه قارشى طورغه حاضرگه چه بر تدبيرده قىلغانى يوق. شولايك بولسه قزاقلر نيندى گنه آورو بولسه ده آنى بتونلاى اللهغه تابشروب قاراب ياتمىلر. بلكه اوز آرالرنه باقسى (كورهزه) وتامرچى ديه معروف ايمچىلردن ايله نه لر. قزاقلر بو باقسىلرنى روحانى قوتلرنى (جنلرنى) خدمت ايتدره لر ديه اعتقاد ايتنه لر. قزاقلرنك سلامت وقتنده باقسىلردن هيچ فائده يوقلغن سويلا ب كولوب يور وچىلرده آورو ب جانلرى قىلغانده باشقه چه تدبير ممكن اولمادىغىدىن باقسىغه مراجعت ايتوگه مجبور بولادر.

الحاصل باقسىلر قزاق خلقينك هر طبقه لرى طرفدىن مراجعت ايدللكلردن آنلر آره سنده يخشوق احترام كوروب زور رول اويناب كوك فاشقه قوى لرنى بىك كويلا ب جىنىلار. آورو كوبرهك كرگان فقيررهك عائله لرنى بارلى يوقلى ۵-۶ قويلردىن آبرغان واقعه لرى بىك كوب بولوب طوره.

باقسىلرنك اشلى تورغان ايملىرى: برمال مو- يوب شونك يكى اوبكه سى ايله آورونى صوققلاو (اچقلاو)، فان آلو، تامر دارون اچرودن عبارت در. بو ايملىرى آنلر يوقارىده ايتلگان آورولرنك هر برسینه اشايلىر. موندن باشقه آنلر جنلنوب آورغان (قوتورغان) كشىلرنى اوزلرنده معروف روشقه اويناب قاغلوچى جننى شلته لب، وعظلاب ضررن و يلن كىرى آلدره دىيوب سوبىلىلر. باقسى لرنك اويونلرى و جنلرنى خدمت ايتدرولرى حقدنه نيچه تورلى عجايب واقعه ايشتسه مه كوررگه واوز

استانبولده مدرسهلر اصلاحی

استانبولده مدرسه درسلرن اصلاح اینار ایچون باب مشیخت طرفندن مخصوص بر کامیسیه توزولوب، بر نیچه آییلر اوغراشقاندن صوڭ بر پروغرام و لایحه توزوگان و بو پروغرام حکومت طرفندن قبول ایتلگان همده اوقاف نظارتی مشهور زور مدرسهلردن اون بر دانه سینڭ درسخانه و بنالرینی تعمیر ایله تدریس اسبابلرینی حاضرلتکچ، اڭ باشلاب «سلطان فاتح» جوارنده «تابخانه» اسملی بر مدرسه نڭ اوشبو یڭی پروغرام ایله رسم کشادی اجرا قیلنغان.

بو رسم کشاد بیک زیاده طنطنه لی اولوب، صدر اعظم، شیخ الاسلام، اعیان رئیس، حربیه، عدلیه، مالیه، معارف، بحریه مینیسترلری مجلس مبعوثان اعضالری و سائر بر چوق بیوک مأمورلر و معتبر ذاتلر حاضر بولونغانلر. بیک روحلی نطقلر سویله - نوب، مسلمان مدرسهلرینڭ اوللرده برر دارالفنون اولدقلری، صڭره انقراض غه بول طوتوب، شول سببلی عالم اسلام نڭ کوندن کون کیروگه کیتولری، بو مدرسهلرنی کینه اولگی حاللرینه فایتاروب برر مرکز معارف و منبع علوم ایتونڭ تیوشلگی بیک مؤثر صورتده تصویر ایتلگان. باب مشیخت نڭ اڭ بیوک مأمورلردن همه دینی مدرسهلرنڭ رئیس اولان درس وکیل اوزینڭ نطقنی اوشبو سوزلر ایله تمام ایتکان:

«تدریسات میانندن حکمیات قالدیریلهرق یواش یواش فنون مثبتیه فضای اسلامیتدن تباعد ایلمش، آفتاب معارف آرتق شرقی برافهرق ده اشعشعلی بر صورتده غربدن طلوعه باشلامشدر. غرب ترقی ایده ایده بو کونگی حاله واصل اولمش، مملکتهمز ایسه کیده کیده بر محشر جهل و نادانی حالنده فالمشدر. حقیقتی بیانندن اجتناب ایتیمهلم، فکرمزی سربست سویلیهلم، یکدیگرمزی آلداتیمهلم. آجی آجی

کوزی ایله کورگان اشانچلی کشی دن ایشتوگه موفق بولا آلامدم. باقسیلرنڭ تامر قانی آلوریده شایان تعجبدر، آنلر بر کشیدن بر هفته دورتهر، بیشهر مرتبه قان آلوب هر آغانده آورو نڭ حالی بتکانچه اوزلرنجه بوزوق صانالغان قزل قان بتوب آلسو چغا باشلاغانچه آغزوب یارتیشار لگان قان توگه لر. شونسی بیک عجبکه، شول قدر قان آغزروب بتون کوچندن آیرلغان بیچاره نیچه آییلر قوروب طبیعی توسینه کره آلمی یوروب آخرنک جانی چقماسه شونڭ ترک فالوون باقسی سببندن دیب اعتقاد ایته لر!... کچن سنه بزینڭ آولغه یاقن بر آولغه ۳۰۰ چاقرم یردن بر مشهور باقسی کیلوب برهفه یاندى. بر هفته ایچنده اون دن آرتق کشیدن ئلله نیچه شر مرتبه قان آلوب چیلک چیلک قان آغزوب کیتدی. مونی مین کوزم ایله کوردم. مع التأسف قان آلدر وچیلردن فائده لنوچی کوره آلامدم. فقط قازاقلر همان شول باقسینی آوز صولاری قوروب ماقیتیلر و صاغنه لر!...

قازاقلرده ایسکیدن یازو صزو بولمغانلقدن آنلرده بتی (تمار) شفا آیاتلر ایله ایملانو بوکون- گه چه کوب بولماسه ده صوڭغی یللرده بولارده بیک آله کیته باشلاغان. مونی چغاروچی و ترقی ایتدرو- چیلر قازاقلرغه آرا لاشوچی تانار ملالری اولوب، قزاقلرنڭ اوزلردن بونلر ایله سودا ایتوچی همان یوقدر.

قازاق آراسنده بو صوڭ کونلرده باقسی و شفا آیاتچیلر ضررینه سوزلر سویلنه باشلاسه ده همان اثری بیک آز کشیلرده گنه کورندهر. شونیده ایتوب کیتیم ئلی: قازاقلر قش وقتنک نی قدر تورلی آورو لر ایله مبتلا اولسه لرده، یازغه قدر جانلری تنده بولغانلری یاشل اولهن اوستینه باصو برله تریله باشلیلر. جایللوگه بارغاچ کوبسی بتونلای تازاروب اورنی برلن فمزغه قزوب توبه لشوب یوریلر.

ف. ج. آقسو قوپال.

فقط مبدأ اسلامیتہ یقین اولان عصرلره، روح اسلامیتک امراض اجتماعیه دن عاری بولندیغی زمانلره عطف نظر ایده جک اولورسه ق بو حقیقتک بو کونکی جهان مدنیتی حیرتله دوچار ایدن تجلیلرینی کور-مامک قابل اوله میور. ابتدای اسلامده گی علوم و فنونه اولان رغبتلر مؤسسات علمیه و خیریه تشکیلاته گی سعی وغیرتار رواقی الحکمه لر، بیت الحکمه لر، دار-العرفانلر، ملیونلرجه کتابلر و کتبخانه لر تأسیسی انسانلغک دگل بالکیز دینمزک علومه فارشی وپردیکی تشویقک نتایجیدر. بونلری عرضدن مقصدم آثار اسلامیه افتخار ایتمک دگل نصل بر خلق اولدیغیزی آکلانمقدر.

مدارس اسلامیه مزک اصول تدریسی اصلاح ایله برابر فنون حاضره یه عائد درسلری علاوه ایدیورز. قویاً امید ایلیورزکه آز زمان طرفته تلا-فیء مافات ایدرک معارف اسلامیه می زمانه متناسب بر حال مکملته افراغ ایده جکز. فقط بو امیدمزک حصوله کلمسی، شو تشبهنزک ساحه تکمله ایصالی پک بیوک معاونتلره غیرتله متوقفدر. بز هر درلو غیرت وفدا کاراقلره اماده بیز. حکومتمزک معاونتندنک امینز، جناب حقندن ایسه امیدمز بر کمالدر.

مدرسه لرده اون ایکی سنه ده ا کمال ایدمک اوزره ترتیب اولنان علوم و فنونک جدولی بودر:

۱ نجی سنه - صباح درسلری: امله، بنا، مقصوده. اوکله درسلری: تعلیم قرآن ونجوید، صرف عثمانی، مختصر حساب، خط و املا. ایکندی درسلری: تعلیم المتعلم.

۲ نجی سنه - صباح درسلری: عوامل، اظهار، قواعد اعراب. اوکله درسلری: تعلیم قرآن ونجوید، حساب، املا، فارسی. ایکندی درسلری: فقه، مرافی الفلاح.

۳ نجی سنه - صباح درسلری: کافیه، شرح جامی، مغنی اللیب، علاقه، شافیه. اوکله درسلری: حساب، مبادی هندسه، جغرافیا، انشا، ایکندی

حقیقتلری عمومک انظار انتباهنه مکشوف بر صورتک عرض ایله لم که خطامزی آکلایه بیله لم. چونکه خطایی آکلانمق حقیقته طوغری ایلم آدیمی آتمق دیمکدر. اوت! بز شدتلی بر انحطاطک اسیری بیز. موجودیت ملیه مز دهشتلی زنجیرلره باغلانمشدر. بو کون بیلیورزکه بو زنجیرلری قیرمق بو انحطاطه کو-کسلرمزله مقاومت ایدرک بر ممالکنی فیضا فیضه سوق ایتمک اوزرمزه متحتم بر وظیفه دینیه در. ای حصار کرام! سطوت وسعادت اسلامیه مز و ملیه مزکه تأیید و تأییدینه دیناً مجبورز. موقوف علیهی اولان اسبابنه تشبث ایتمک دخی اوزرمزه فرض عیندر. دین بو اوامرینی اکل یوکسک سسله عصرلردن بری منسوبینه تفهیم ایدیور. دین فریاد ایدیورکه: سطوت وسعادت مکارم اخلاق اوزرینه مستنددر. بنم قوا-نینم، مکارم اخلاقک انتمای وسجایا واحوال رو-حیه لریکیزک حقیقه انسانلغه لایق بر شکه ارجاعی اوزرینه مؤسسدر. کلکیز، هپکیز بو نقطه ده برلشکیز وظیفه دینیه گزی ایفا ایدیور. دین (الدین هو العقل ولا دین لمن لا عقل له) کلام علویت نثار یله عقل انسانیه اکل بیوک بر پایه ویریور و بز ی کمالات عقلیه مزک نزدیکینه وادرا کانمزک اکل یوکسک موقعلره اصعادینه سوق ایدیور. بز ایسه عقلک وسائط تکملنه مراجعت شرفندن کندبیزی محروم برافیورز.

دین امر ایدیورکه: اجر و ثوبات معنویه ننگ اوندی طقوزینی امر نجاتده آرایکیز. بز ایسه کندی تجارتیزی هر یرده بشقه اللره تسلیم ایتمشز. سطوتک دیگر جهندن استناد ایتمیکی ثروتدن بتون بتون تجرد ایتمک بولنیورز. اوت! بو دین جلیل محمدی که ادیان سائره کبی بالکیز اعتقادات و عباداته منحصر اوله یوب بتون حادثات اجتماعیه می هر عصرده حکمی جاری هر زمانک احتیاجنه کافی قوانین متینه ایله تحت تأمینه آلمشدر. کرم عبادات و اعتقاداتک و کرم اجتماعیاتک متوقف بولندیغی بتون علوم مدونه بی ساحه تصرفزه کچرمکه آمردر. دینمزک نتیجه لازمه سی اولان بو حقیقت بوکون دوشونلمیور و تعقیب ایلمیور.

سیون بیکه

فزانده اولان اسلام خانلری ایچنده فاجعه لری ایله مشهور اولان سیون بیکه حقنده، فزان معلملرندن عین الدین افندی اهوروف اوشبو مارت ۴ نچی کون کیچ ساعت ۸ ده شرق قلوبنده جماعت حضورنک خطبه سویلادی. مضمونی ایسه اوشبودر :

نوغای خلقی آراسنده شهرتلی و کوچلی اولان یوسف میرزا فزی سیون بیکه ۱۵۳۴ نچی ییل جان علی خان ایله نکاعلانوب «فزان» شهرینه کلدی. یامسز، اخلافسز، غیرتسز و اشسز بر آدم اولدیغندن سیون بیکه ده فزان خلقی ده جان علی خاننی یارانما. دیلر. بر ییل سوکونده جان علی وفات اولوب آنک اورینه صفا گرای تخت گه چیقدی و سیون بیکه نی خاتونلقه آلدی. سیون بیکه نك الك پارلاق عمری اوشبو صفا گری ایله طورمش وقتیدر. صفا گری جان علی نك نیام خلافتچه گوزل و اخلاقلی، غیرتلی ایدی. صفا گری ده سیون بیکه گه پك محبت قویغان ایدی.

صفا گری خان وفات اولدیغنده، سیون بیکه، ایکی باشنده اوله رق تخت گه اطورمش اوغلی اوتامیش گری نی تربیه ایتک و فزان پادشاهلغینک اشلرینی قارامق ایله شغللندی.

۱۵۵۰ نچی ییلده مسقوانک ۶۰۰۰۰۰ عسکری طرفندن فزان شهری محاصره ایدل یکنده الك فاتیح هجوملرگه قارشو طوروب، چیتلردن بر یاردم اولمادیغی حالده مسقوالرنی کیر و فایتوب کیتارگه مجبور ایتک شرفی همه سی سیون بیکه گه عائد ایدی. زیرا اوشبو وقتده سیون بیکه، عسکر و کریپوستلرنی اوزی فاراب یورر، خلقلرنی و صوغش چیلرنی ترغیب

درسلیری: فقه، ماتقی.

۴ نچی سنه - صباح درسلیری: جامی، مغنی اللیب، وضع، ایساغوجی، شافیه. اوکله درسلیری: هندسه، جغرافیا، تاریخ اسلام، انشا. ایکندی درسلیری: فقه، ملتقی.

۵ نچی سنه - صباح درسلیری: فناری، فرائض، عروض و قوافی، الفیه. اوکله درسلیری: جغرافیای عهومی، جبر، اصول ترجمه و مکالمه. ایکندی درسلیری: مختصر معانی.

۶ نچی سنه - صباح درسلیری: شمسبه مع القطب، معاقات، قصیده برئه، بانث سعادت. اوکله درسلیری: حکمت جدیده، جبر، بلاغت عثمانیه، اصول ترجمه. ایکندی درسلیری: مختصر معانی.

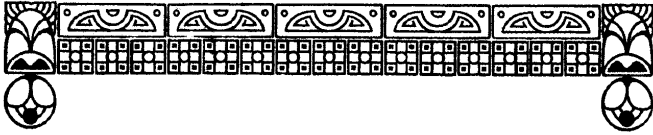
۷ نچی سنه - صباح درسلیری: قطب، شرح عقائد، آداب مناظره، مقامات حریری. اوکله درسلیری: موالید، قوزموغرافیا، حکمت، کیمیا. ایکندی درسلیری: اصول شرح المنار و شرح الوجیز. ۸ نچی سنه - صباح درسلیری: مشارق، شرح عقائد، اصول حدیث، مقامات حریری، اوکله درسلیری: موالید، قوزموغرافیا، اصول صک. ایکندی درسلیری: اصول شرح المنار و شرح الوجیز.

۹ نچی سنه - صباح درسلیری: مشارق، حکمت سعديه، اصول حدیث، حماسه. اوکله درسلیری: سیر، تاریخ اسلام. ایکندی درسلیری: تفسیر قاضی. ۱۰ نچی سنه - صباح درسلیری: جلال، تحفه اثنا عشریه، حماسه. اوکله درسلیری: اظهار الحق، مختصر فصل. ایکندی درسلیری: تفسیر قاضی.

۱۱ نچی سنه - صباح درسلیری: تفسیر قاضی، صحیح بخاری و یا مسلم. اوکله درسلیری: اظهار الحق، مختصر فصل. ایکندی درسلیری: هدایة الفقه.

۱۲ نچی سنه - صباح درسلیری: تفسیر قاضی، صحیح بخاری و یا مسلم. اوکله درسلیری: ملل نحل. ایکندی درسلیری: هدایة الفقه.

قرغزلرنىڭ تارىخىنە عائد

«روسيا» غزىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، بۇنىڭ ئىسمىنىڭ باشلىقى
ئىلە بىر بىند يازۇپ ايتە:

«پرىسلىنچىشكى اوپراۋلىنىيە» نىڭ نىشرباتى
ئىچىنە، مەروفى استاتىستىق پ. پ. رومىانتسكى نىڭ
«قرغزلرنىڭ بوكونىكى وبورونىقى حاللىرى» (۱) اسمى
ئىرى مېدانغە چىقىدى. بو كىتابنىڭ مۇلىقى قرغز
خالىقنىڭ تارىخىنى اوچ دورگە بولە. بىرنىچى دور
۱۴۳۶ نىچى يىل بلەن ۱۷۳۰ نىچى يىل آراسىنى اچىنە
آلا. قرغزلر حقىنە كى ايسكى سوزلر، قىطاي وايران
وقىغە يازوچىلرى طرفىدىن سويلنگان. موندن صوڭ
آنلر حقىندە اونىرنىچى عىصرە فردوسى، هم اونىچى
عىصرە قىسطنطين پروفىرودنى ياد ايتە. اون ايكىنچى
عىصرنىڭ آزاغىدە ياكە اون اوچونچىنىڭ باشىدە قرغزلر
چىنگىز خاننىڭ قول آستىنە توشكانلر، آلتون اوردا
مەلىكىنىە قوشلغانلردە، آنىڭ مظىرىنى سىفرلىرىنە يىغما
وغارتلىرىنە هم باشقىلرىنە اورتاقلاشقانلار. آلتون
اوردا مەلىكىنىڭ بولىنوب، قزان، فرىم وباشقىغە
خانلىقلر نىگىزلىنگاندىن صوڭ، تورك-اوزبك، ماغول
فىن قىبىلەلرى وايرانلىلرنىڭ قاطناشويىدىن مېدانغە
چىققان قرغز خالىقنىڭ اوز آلىدىنە ياشاولرى باشلانار.
۱۴۳۶ يىچى يىلدىن باشلاپ، قرغزلر حقىندە ئوز-
لىكسىز تارىخى مەلومات كورونەدر. آنلر حقىندە

روس و ياوروبا مەحرلرلردىن تورلى كشىلر سوز
سويللر. مىلا: گىر بىرشىين، انگلىز دىنىكىنسون،
دانىلا گوپىن، سىمون مالتسكى وباشقىلر.
اوشبو بىرنىچى دورە قرغزلرنىڭ سانى آرتقان،
اورتا آزيا ولايتلرنىدە اوستونلك كىسب ايتكانلر واوز
لرېنىڭ كورشىلارى بولغان نوغاي وقالمقلر ايله ئوز-
لىكسىز كورەشوب ويغما ايتشوب طورغانلر. ۱۸۷۰
نىچى يىلدىن اعتبارا قرغزلر، اوز خانلرى «حق نظر»

(1) Киргизский народъ въ его прошломъ и
настоящемъ (изд. 1909 г.).

وتشويق قىلور ايدى.

۱۵۵۱ نىچى يىل مسقوالىلر يىنەدىن قزان اوستنە
كلوب ايدل نىڭ ايكىنچى طرفىدە «زويە» شىرىنى
سالدىلر، قزان اطرافىدە اولان قىرەلر ايله قزان
شىرىنىڭ قاتناشولرىنى كىسدىلر و بو سىبىدىن قزان
خالىقنى پىك راحتسىز قىلدىلر و قزان شىرى اىچىنە خالىقلر
نىڭ تورلى تورلى فرەلرگە بولنولرىنە سىبب اولوب
نەيات اوزلرىنە مەلوب روشدە شوللر ايله صلح
ايدوب سىون بىكەنى اوغلى اوتامىش گرى خان
ايله برابر مسقواغە اسىر قىلوب آلوب كىدىلر.
اوشبو كونلردە سىون بىكە قزان اىچىدە اولان مىرزالر
طرفىدىن دە كوب جفالر كورمش ايدى.

سىون بىكە اسىر آلنوب مسقواغە بىبارلىكى
وقت سوكلى ابرى صفا گرى خان قبرى اوستنە آغلاب
و قايفروب ايتكان سوزلرى پىك تاثيرلى وقىغانچىدر.
كويىمەگە كرگان صوڭ اوزىنى اوزاتورغە كىلوچى
خالىقغە قاراب باشى ايبوب آفتق سوزلرىنى سويللا-
گانلىكى و بىرنىچە شىرلر ايتكانلىكى روايت قىلنەدر.
قزان خالىقى هم پىك يىغلاب اوزلرىنىڭ سوكلى خان
خاتوننى قىزغانولردىن يىرگە يانتوب قالمشلىدر.

مسقواغە واردىغىنە ابوان غروزنى، قزان مەلىكىنى
آلشوب و بىروچى شاه على خان غە بولاك قىلوب سىون
بىكەنى و بىرمشدر. سىون بىكەنىڭ قاسم خانى اولان
اوشبو اوچونچى ابرى ايله اولان عمرى بختسىزلىكدىن
عبارت اولمشدر. شاه على چركىن، مەبىتىز و يامسىز
بىر آدم ايدى.

سىون بىكە «قاسم» شىرىدە ۱۵۵۶-۱۵۵۷ نىچى
يىللردە وفات اولدىغى ظن قىلنەدر. چونكە روس
تارىخلرنە اوشبو وقتلردىن صوڭ بونىڭ اسمى كورلمىدر.
قبرى مەلوم دىكل.

سىون بىكەنىڭ گوزل صىقتلىرى، خالىق تلىدە،
شاعر و ادىبلر آراسىدە كوب ذكىر ايدلمشدر.

م . خ . ب . ر .

«قزان»

سی کورلگان. اوشبو یل، فرغزلرنڭ سیاسی استقلا-
لبتلرینی یوغالتولری و روسیه قول آستینه کورلرینڭ
باشی سانالورغه یاریدر.

روسیه تبعه-گینه کرگانگه قدر، فرغزار آراسنه
ایسکی آقساقاللر نظامی حکم سوره ایدی. بنون
خالق اوچ اورد (یوز) گه (الوغ، اورتا و کچی
یوزلرگه) بولنگان ایدی. هر اورد، اروغله؛
الوغ اورد ۴ اروغغه، اورتاسی ۴ که، کچیسی ۱۳
اروغغه آیرلغان ایدی. هر اروغ قبیللرگه بولنگان،
الوغ اورد ۱۸؛ اورتا اورد ۳۷؛ کچی اورد ۲۵
قبیللر بار ایدی. قبیللرلرنڭ اوزلری بولملرگه
آیرلا ایدی.

اوشبو بولینولرنڭ همهسی قبیللر و اروغ نیگزینه
بنا قیلنغاندرکه، بونار، صنف و فلاص بولینولرینه،
بتونلای باشقه درلر. موندی قبیللر بولینولرینه اهمیت
بیر و گه سبب، فرغزلر آراسنه اوز قبیللرگه اویله
نورگه یاراما و چیلقدر. شولوق قبیللر نیگزینی، فرغزلرنڭ
اجتماعی و اقتصادی حاللرینه یعنی، اوطلاوق، یغما
وغارت، بایرام، مراسم و باشقه اشلرینه ده تأثیر
اجرا ایتهدر. موندی اشلرنڭ هر قایوسی قبیللر-
ده شلر ایللر برگه اشللر ایدی.

قبیللرلرنڭ اداره باشنده آقساقاللر طور ایدی،
بولردن باشقه اداره اشللر فاطشوچیلر، بی (نارودنی
صودیا) لر، و باطر (ممتاز محارب) لر بولا ایدی.
موندن باشقه فرغزلر آراسنه بر توری صنف
آیرماسی بار ایدی. فرغزلر، آق سویاک، قاره سو-
یاک که آیریللر ایدی. خانلر و آنڭ نسللری
و خواجه (پیغمبر نسلندن سانالغان) لر آق سویاک
سانالوب، عادی فرغزلر، نسب یاغندن بر توری
امتیاز ایهسی بولماغان نوره لر قاره سویاک سانالالر
ایدی. لکن بر نوع آریستوقراطیه (زاده کان) صا-
نالغان خانلرنڭ تأثیرلری بیک چیکلننگان اولوب،
قاره سویاک نوره لر یعنی آقساقاللر، بی و باطرلرنڭ
تأثیرلری بیک الوغ بولا ایدی. خانلر، اوشبو قبیللر
باشقلری طرفندن، زور فرغز جیوننده صایلانلر

تحت اداره سنده یا کارغان و قوتلننگانلر. بو خان
فرغزنی اوچ اورد (یوز) گه؛ الوغ، اورتا و کچی
یوزلرگه آیرغان. شول وقتلرده فرغزلر بلهن روس
سودا گیرلری آراسنه مناسبت باشلانغان. بوجمله دن
آستراخان قاره ۱۵۷۴ نچی یلده فرغز - قایساقلر ایللر
پوشلینه سز سودا ایتلرگه غراموتا (خط همایون)
بیرلنگان، روسیه ایللر فرغزلر آراسنده غی علاقه
۱۵۵۲ نچی یلده قزان، ۱۵۵۷ نچی یلده استرخان
دولتلری آلتانندن صوڭ هم ۱۵۸۱ ده «برماق» طرفندن
سیمبیریا فتح ایتلنگاچ بیگره کده آرتقان. شول زمان
لردن باشلاب، روسیه فرغز بیرلری چیکینه واسطه سز
اولاراق، طقشنا باشلادی، شول کونلرده، فرغزلر
هر وقت روسیه حدودینه هجوم ایتوب طورالر، روسیه
ده اوزینڭ حدودینی، اول تیره لرگه روس قازاقلری
اورناشدروب، نفتلغان شهرلر و کریپستلر صالوب
صافلارغه طریشا ایدی.

حدوده گی روس قازاقلری، فرغزلرنڭ هجوم
لرینه قارشى اوزلری ده اوشبو صوڭیلرنڭ بیرلرینه
هجوم ایتوب طورالر ایدی.

بر طرفندن روسلر، ایکنچی یاقدن اوز کورشیلری
وحشی باشقردلر، قالیقلر، جونقارلر و باشقه لرینڭ
یغمالری ایللر طغزلانغان فرغزلر، کورشیلرنده گی الڭ
کوچلی بر دولتنڭ حمایه سی آستینه کرگه مجبور
بولدیلر. موندی کوچلی دولت روسیه ایدی. اوشبو
وقتندن اعتبارا فرغزلر، روس پادشاهلرینه، روسیه گه
بوی صونارغه نله ولرینی و صداقتلرینی بلدروب
ئوزلکسز ایلچیلر بیاره باشلاغانلر. ۱۵۹۵ نچی یلک
شاققول خان، فیودر ایانوویچ پادشاهغه شوندى ایلچی
هیئتى یبارگان. لکن بو ایلچی هیئتى سببیلی بره
تورلی حقیقی نتیجه چقماغان. ۱۷۱۷ نچی یلده فرغز
لر روسیه گه عرض صداقت و اوزلرینی جونقارلردن
صافلاغانی ایچون تشکر ایتوب بر ایلچی هیئتى
یبارگانلر.

فقط فرغزلرنڭ ۱۷۳۰ نچی یلک ایمپراطریچه آننا
ایانووناغه یبارگانلری ایلچی هیئتینڭ گنه قطعی نتیجه

«مدینه» ده آيت آيت آز لابقنه ايندرلويين و آنك رسول الله (صلى الله عليه وسلم) كيترگان معجزه لرنك ايك الوغى بولويين اول وقت عربده شعر و خطابت اشى چيكسز آله بولا طور وب آنك كيينى كيترودن عربلرنك عاجز بولويين و اول قرآن شريف بزنك قو- لمزده اوشبو ايكى فاطرغا آراسندهغى كاغدلرگه يازلغان سوزلر ايكانيين و اول قرآن شريفنك رسول الله وقتنده بر مرتبه جييلوب صوكره ابو بكر و عمر و عثمان زمانلرنك تمام شول قولمزهغى روشجه ايكنجى و اوچونجى مرتبه جيولغانين و حضرت عثمانك نيچه قرآنلرنى قولمزهغى روشجه يازدروب اطرافقه تاراتقانيين و آنك اولك خط كوفى برلن نقطه سز، شكلسز يازلوب صوكره نقطه و شكللرنى كملر چيفارغانين شاگردلرنك اوقوغان زور- رافلرينه بالجمله بيان ايتار .

دخى قرآنك لفظلرينه و معنالرينه بر تورلى بلشاك حاصل بولسون ايچون بعض فسقه سورهلر و آيت الكرسى كى بعض آيتلرنك تفسيرينى، و مشهور رك مفسرلرنك ترجمه حاللرى و قرآن برلن حديث و حديث قدسى آراسندهغى آيرمالرنى و شول اوڭغايك حديثلرنى كتابلرغه جيفان ذاتلرنك بخارى و مسلم كى مشهور- لرين و آنلرنك ترجمه حاللرين و بونك كى هر مسلمانغه ادبجه بلووى واجب بولغان نرسه نى، شاگرد- لرنك ايسليرا كلرينه سويله مك تيوشليدر .

اما اسلامك بيش قاعدهسى كه شهادتين، نماز، روزه، زكات، حج در، بونلرنك معنالرينه توشنوب تمام قناعتلنوب كيركسئوب اشلامگانده لفظلرين بيكله ب ميمون كى قيلنوغنه بتماز .

شهادتين ايسه معلم افندى بونك لفظين درست ايتوب اوفور، شاگردلر حركت و سكونلرنده خطا ايتمه ينجه گنه تقليد ايتارلر . صوكره بونلرنك معنالرين شولقدر گوزل و كيك آچار كه تمام قانلرينه و ايتلرينه فاطشسون سكسون . صوكره بونلرنى اعتقاد ايتدررگه طرشور، اعتقاد ايتمه گانده ايمانك درست بولماوينه تنبيه ايدر . الله دن غيرگه عبادتك باطللغين بيانده، بونده پوت و صورت كى نرسه لرگه عبادت ايتوچيلرنك

ايدى . زور و كچكنه اشلرنك همهسى «خلق جيونى» طرفندن حل فيلينا ايدى . «خلق جيون» ندى باشقه، هر يلد به مرتبه خانلر، آفساقللر، بيلر و باطرلر جيونى بولا ايدى . بو يلقى جيونلرده، خانلرنك طاوشلرينه آيرم بر امتياز بولمى ايدى . شونك ايچون فرغزلردهغى صنف بولنوى اول قدر اهميتى هائز توكل ايدى . خلاصا فرغزلرنك برنجى استقلاليت دورلرى (۱۴۳۶ دن ۱۷۳۰ غه حدلى) نك آيرم آچق بر بيلگيسى، آنلر آراسنده باشقه كوچه خاقلرده بولغان شيكللى، بورونغى آفساقللر نظامينك حكمفرما اولديغى كوروله در .

اويغور

زيبو علم

پيداغوغيا (*)

دينى عمللر

دين عمللرى اوزرنده سوز ايكى قسم در : برنجى قرآن شريف اوقومق ايكنجى اسلامك بيش مبناسى و آنلرنك متعلقانيدر .

قرآن كرينى اوقومق، عبادتلمز جمله سندن اولوب هر تورلى عبادتمزده و عادى مجلسلرمزده اوقو- لديغى ايچون شاگردلرگه مکتبلرده بولغان زمانلرنك اقل بر مرتبه درستلاب اوقوتوب چغارمق و بعض سوره لرين حفظ ايتدرمك تيوشليدر . حفظ اولنه چق سورهلر بونلردر : عم ينسائلون جزئى - تبارك - فتح - يس - كهف - يوسف سورهلرى و بعض آيتلر، معلم افندى قرآنده بولغان سوره لرنك صانين و آنده قورقتوچى قزقدر و چى آيتلرنك و قصه لرنك، فقه و ادب هم معامله- ده گى مسئله لرنك بولويين و آنك اول «مكه» ده صوكره

(*) باشى ۴ نچى عددده .

بيان ايتوب شولا يوق بلدرمك كيرك؛ چونكه ياشلر بونلرنى بلمى چقسه لر، فيلوعه طورى كىلگانده هيچ نرسه بلمه ينجه تقليد لازم بولغانغه اوزلرنده نادانلىق طابوب نفسلرين كمستوگه واحساس بالذات لرينك بتويينه سبب بولادر.

اما زكات، مالدين بىلگولنگان بر مقداردركه، شرع اعتبار ايتكان شرطلر برلن بايلردن آلنوب فقير- لرگه بىرلور. زكات رسول الله (صلى الله عليه وسلم) غه واهل بيتينه و نسلينه حرامدر. زكاتده فقيرلرگه كىلكك - بايلارغه طنچاق اوزره مال آرتدرو كىي حسابسز فائده لر بولغانغه آدميلر آراسنده اوزكسز الفت و محبتلرگه سبب بولادر.

اما روزه ايسه، معلم افندى رمضان شريفده روزه نيچوك بولغاننى يغشى آكلانور. دخى بو آيغى تراويح و غير جيولشلرنك روئين و فائده لرين بلدرر. دخى روزه نك فائده لرين بلدرر، كه اول كشينى چيتىلكىگه عادتلندرو ب روحنك بدنكه خواجه لغينه سبب بولور، و آچلق برلن طوقلنك معنالرين طانيتوب فقير و مسكينلرگه مرحمتلى بولورغه سبب بولور.

اما حج عملى ايسه، بونى اوگره توده ايك كوركام يول، حاجيلرنك قراندين (مثلا) مكه گه كيتو و باروب ييتو و تيوشلى اشلرنى آنده فياو روشلرين سويلا- مكدرو. مثلا بر حاج «قران» دن «مكه» گه باروب فايتمق ايچون نى قدر آقچه كيرك اول آقچه نى نيگه طوتارغه كيرك و فايدن فايغه چه و نيچك پويزده باررغه سوكره فايدن فايغه چه پاراخودده و آت ايله باررغه كيرك. فايچان حاجيلرنك «مكه» گه ايرشولر ينه چه بياننى ييتكرسه، «مكه» نك جغرافياسين و كعبه الله نك اورنين و تار يغين قسقه چه بيان ايدر. و مكده طور و چيلرنك و بعض صفت و عادتلرين واحوال معيشتلرين بيان ايدر. سوكره حج وقتنده خلقنك مكده جيلو روشلرين و بو خلقنك تركى و عربى، فارسى و هندى، چينى و سودانى كىي مختلف مملكت و نسللردن و نيقدرو. دنيانك بر برينه يراق اورنلر ندىن بولقلرين و طواف روشلرين، عرفده و قونلرين و طاش آطولرين،

بارلغين سويلامك هم مناسبدر. اما نمازغه كىلسهك معلم افندى سورهلر دعالمركبير و نسيب لركىي اذكار صلاتنى اول تاما حفظ ايتدرو. سوكره معنالرين اصلا اونوتلمازلىق درجه گه چه كىك و آچق ايتوب شرح بيان ايتار. سوكره بارينك كوز آلدنك برندن نماز حركتلرين قىلدرر، هر بر حركتنى قىلغانده اسمين آچق ايتوب لغتچه بولغان معناسين تمام آكلانور.

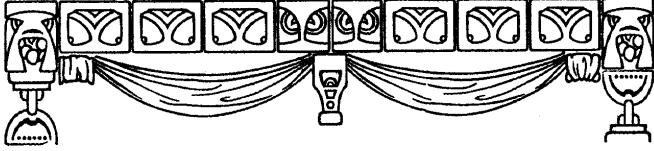
طهارت و غسل عمللرين هم شولاي اوگره نور، يعنى فرض و واجب بولغان حركتلرينك صورتين قىلدرر، و هر فايوسينك اسملرين اوستلرنده ايتور سوكره معنا- لرين آچق سويلار.

فايچان بونلرنك همه سمين آنق بىلگانلكرين بلسه، نماز نك ركعتلرين - طهارتنك فرضلرين صور- شوب تزه رگه قوشار. ايندى بونلر بو عمللرنى اشلاب اوگرنگانگه هيچ بر مشقتسز آكلاب حفظدن جواب بيره چكلدرر. بعض معلملر قىلغانچه اول حفظ ايتدرو ب سوكره تطبيق ايتدرو يا ايتدرمه و طريفچه قىلنماز.

شاگردلرنك ايسليركلرينه بو عبادتلرنى قىلوده ايكى تورلى بيك الوغ فائده نك بارلغين سويلاو يغشىدر. برنچى الله تعالى نك رضاسى كه اولياء الله نك حتى (اوزلرى طويماسه لرده) دينسزلرنك بيله ايك الوغ مطلبلر ايدر. (۱). ايكنچى تن نك توزك و كوكللى (نشاطلى) بولويدر، كه جبيع آورولردن يراق طورو حاليدر. چونكه نماز عبادت گه باغلى بر تورلى رياضتدر. طهارت ايسه، ادب و شرع شريف ايسته- گان طش پاكلىدر. بو ايكى تورلى عبادتنك صحت بدنكه تاثيرى بولغانغه، عابد و صالح لرنى مهايت و وفار برلن جسم و عقلدن ايك گوزل فائده لنوچيلر كوره مز. بو سوز خطادن يراق بولسه كيرك؛ چونكه جبيع خير، الله بيورغاننى قىلوده - طيغانندن طييلوده در.

جنازه و عيد نمازلرين هم معلم افندى گوزل (۱) چونكه دينسزلرده «سعادت نى نرسده» ديب ازله ب جوداب بتلر. مرادلرى نفسنك نهايت كمالى - ياخود هر نرسه دن رنجى هر نرسه دن راضى بولا طورغان مرتبه سى در. بو ايسه، بنده نك حالندن الله تعالى راضى بولغان مرتبه گنه بولادر، بوده الله تعالى نك هر اشندن راضى بولغان مرتبه در. امترجه.

دین اهللریڭ بیراملرین و آندە قیلاچق استفادە لرین هم بیان ایدوب بو بابدەغی فائده و ضررلرڭ پردە سین کونارردە بالارغە محاکمەڭ یوللرین آچوب بیرر .
« احمدجان مصطفی »

مرسد و مخاربه

بوکای ایلی: - صحیح بخاری: «طاعون خسته - لگی جنلرڭ طعن قیلیمقدنر همده طاعون، مدینه شهرینه کرماز» مضموننده حدیث کوچرمشدر. حالبو- که طاعون، مدینه شهرنده هر وقت اولوب طورر و طاعون خسته لگیڭ سببی میقروبلر اولدیغنی دوقتورلر یقینی صورتده کشف ایتمشلردر. ایمدی حدیث شریف ایله بو حاللر، نیچوک تطبیق ایدلنور؟
ا. ق. جاکیف.

جواب: کوزلردن مستور اولان مخلوقاتڭ هر برینه «جن» دیمک جائز اولدیغندن میقروبلرده «جن» اولسه کرک. مدینهده هر وقت طاعون اولوب طوردیغی راست خبر اولسه اول وقت مدینه گه طاعون کرماز دیمکدن مقصد، الله اعلم مدهش مهلك اولان طاعون کرماز دیمک اولور. طاعون تاریخی حقنده یازلمش اثرلرده هر قاچ دفعه لر مکهده اولندیغینه اشارت ایدلمش ایسهده مدینهده اولدیغینه دلالت ایدهچک بر شی کورمادک. شاید بونڭ سببی مدهش دگل طاعونلرغە التفات ایدلمگانلک اولور.

❖ ❖

ارکای: - بعض بر آدملر تقی الدین ابن تیمپه نی اهل حق دگل بلکه مجسمه ایدی، دیه لر. بو سوز طوغریمیدر؟ ابن تیمپهڭ ترجمه حالی «شورا» ده یازلمسه گوزل اولور ایدی. صدرالدین حمیدی.

جواب: مقصدکوز ابن تیمپه حقنده طوغری بر

قربان چالولرین و احرام باغلاولرین و غیرلرین تمام بیان ایتار. بوندن صوڭ «مدینه» گه بارونی و آندە روضه، مطهرهڭ زیارتین و مسجد نبویڭ وصفین و شول اوکایدن «مدینه»ڭ احوال طبیعیه و سیاسیہ سین و خلقینڭ عادات و اخلاقین بیان ایدر. صوڭره حاجیلر فایتو برلن عائله سینڭ شادلانووین و حجنڭ ثمره لرین بیان ایدر؛ یعنی حجن مقصد کشی اوزینڭ دینی و دنیاوی مقصدلرین ایسته مک ایچون الله یولنده وطنندن آبرلمق و هجرت الی الله اولدیغین بلدرر. اگر کیده کم بو فائده لردن هیچ برین حاصل ایتمی فایتسه آنڭ برلن برابرندە بارغان قومغانی یا که چانطاسی (صافوویازی)ڭ آراسنده آیرما یوق اولدیغین بلدرر.

بیاننی بو اورنغه ایدرگاچ حج آرفاسنده ظاهر بولاچق معیشت حاللرین و دنیا فائده لرین شاگردلرڭ الوغرافلرینه بیان ایدر. مثلاً مکه مکرمه کبی بر اورنک بتون بیرنڭ جمیع اطرافندن کیلگان خلقلرڭ جیولو- ونده اسلامڭ هیئت اجتماعیه سی ایچون بیوک خیبرنڭ حصولی ممکن در. طانشو و قلیبلرڭ هر گووی تجارت و صناعت ایشارینڭ کیکیابووی، عقل و فکرلرڭ طورابووی و آچلووی کبی. مثلاً بر روسیه کشیسی حج آرفاسنک بر هندی آدم بران اوطورشا، سویلاشه طانشا بر برینڭ بیرلرینڭ و صناعت و تجارتلرینڭ برکتین بلشه و دینی اخلافی حاللرین و عادتلرین آکلاشالر. شولای ایتوب نیچه مڭ صوملر صرف ایتوب سیاحت ایتکان سیاحلر نکی کبی بیوک مقصدلر حاصل بولادر.

عید و جمعه کبی دینی جیولشلر هم بزنڭ بو موضوعرغە کره در. عیدلر جمعه لر دینی بیراملرڭ فایسی آیلرده و آیلرڭ فایسی کونلرندە بولغانین واسملرین و نیچک جیولورغە کیرکلگین خصوصاً جمعه و عیدلرده خطیب نڭ دین و دنیا اصلاحینه تعاقلی سوزلرین طکلاو ایڭ الوغ مقصد ایکانلگین و بوندن غیر نیندی فائده لرڭ ازلنرگه کیرکلگین بالجمله بیان ایدر. و شول آرادە نصاری و یهودیلرڭ و غیر

یچہ قز بالالرینده ویرلورگه تیوشلی اوله درمی ؟
حرمتلو عالمر جواب ویرسه لر ایدی .
قارغالی ده بیر خواجهسی عبدالرحیم ولیدی .

❖ ❖

تینگین (فقازیه ده) : - میشارلر آراسنده یو-
روب آنلرنک تیوشسز عادتلرینی انتقاد ایتدیکی
و «شورا» ده یازوب طوردیغی ایچون ظریف
افندی گه تلاك تلیم . میشارلرنک حرف ندا اورنده
یورتمکده اولدقلری «آمی» سوزینی ظریف افندی
«عمی» یا که «غبی» سوزلرندن آلدیغنی، محترم
«شورا» ده «عامی» سوزندن آلدیغنی ظن ایتمشلر .
لکن بونلرنک هر ایکسینک ده طوغری اولهق احتمالی
یوق . عمرلرنده عرب کورمگان میشارلر آراسینه
عرب سوزی قایدن کیلوب کرسون ؟ اول سوز
میشارلرنک اوز سوزلری اولوب فاحش و مستهجن
بر کلبه در .
معلم ابراهیم نومانقولوف .

فکر حاصل ایتمک اولسه چیتلر طرفندن سویلانمش
سوزلرگه انابت ایتمک یرنده طوغریدن طوغری کندی
اثرلرینی مطالعه ایله کوز . شول وقت بیلورسزکه ابن
تیمیه بویله شیلردن بریئدر . ابن تیمیه ترجمه سی پک
اوزون یازلورغه تیوشلی . آنی «شورا» صحیفه لری
تحمل ایتماز . عمرمز وفا ایتسه مستقل صورتده رساله
ترتیب قیلورغه فکرمز یوق دگل .

❖ ❖

قارغالی : - بزم قارغالی یری ، ایلده شلری
ایله برگه بیلارگه دیه سعید آتامان غه ویرلمشدر .
شول وقتدن هر کیم اوزی تلاگان اورنلرندن یرنی
بیلاب خواجهلق قیلوب کلگانلر . بعضیلر ۱۰ ، بعضیلر
۵۰ و بعضیلر ۱۰۰ دیساتنه یرلرگه مالک اولوب همیشه
تصرف قیلوب طورغانلر . قارغالی یری رسمی کاغذ-
لرده «اوپشیشستویینی» اسمی ایله یورتوله در . ایدی
اوشبو یرنی بیلاوچیلر وفات اولدقلرنده شریعت بو-

اشعار

نهدن کلدی؟

نهدن کلدی جینک ملتہ ، بیلمم نهدن کلدی ؟
رضالق ذلتہ ، قلق قله بیلمم نهدن کلدی .
ریا برلہن نفاقہ بولدی قربان ملت اسلام
ریا برلن نفاق بو ملتہ بیلمم نهدن کلدی .
مجوسلردن کیتدک آله بز ظاهر پرستلکده
خدادن غیره طابوق ملتہ بیلمم نهدن کلدی ؟
اونوتدق دیننی ، چقدق راه حقن ، ظلمتہ دوشدک
بو دکلو بد بختک ملتہ بیلمم نهدن کلدی ؟

شجاعت قالمادی ملتده ، غیرت سوندی محو اولدی
تمسکن هم دنائت ملتہ بیلیم نهدن کلدی ؟
سفاهت بزده ، غیبت بزده ، بهتان افترا بزده
بو دکلو سوؤ اخلاق ملتہ بیلیم نهدن کلدی .
شاگرد المختاری .

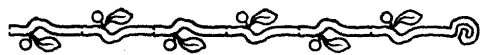

امید بتدی!

اوتوب یاہلک کونم کوتکان راحتک چقمی بارلقغه
امیدنک قای یاغندن اوپلاسامده بیلی طارلقغه
امید ایتسام یاشاونی گل باغنده صایراشوب گورلاب
تننی طوگدروب صالحن ، جانننی فیله فارلقغه .
امید ایتسام بو یول بلکه چقارر طاب ساچککه دیب
ایتوب کرتمش سانچکی آراسینه صاصی صارلقغه
کیتام هر کون راحت ایزلاب طابامی یا! بو ممکنی ؟
یولوم هر کون باروب چغه بلان چابانلی مادلقغه
طویوب صالحن کونیدن فاجنوب کرسهم یلی برکه
راحت یوق آندهده میکا چداو یوق برکو ، پارلقغه!
عجب یا! گل میگامی فسمتک هر بر آچی باغی
امید یوق هیچ راحت بارغه کونوب کیتمشمی زارلقغه!
ضیاء یرمکی .

نوعه

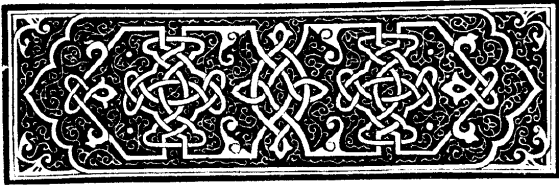
سی وار . بو بالا برنجی محرر لر قدر مقاله لر یازادر .
علم حسابده هندسه ده بو کون گه قدر معلوم دگل
قاعدہ لر استخراج ایتمش ، هیئت علمنده نظیری آز
در ؛ فرانسز ، روس ، آلمان ، یونان ، لائین ،
انگلیز لسانلرینی بیلدیکی اوستنه اوز طرفندن
«فندر جود» اسمنده یگی بر لسان اختراع ایلامش
در . قولینه بر منطق کتابی نوشدیکنک شونی استاذدن
باشقه اوقوب بر هفته ایچنده اوشبو فنده متخصص
کیسه لردن اولمش هم : « بو فائتلی بر نرسه ایکن ،
بر ایکی آی ایلیک اوقومادیغمه نأسف ایتدم» دیمشدر .

آدم بالاسینک یوروی - «لوندن» شهرنده
کلارک اسمنده بر پرافیسور حسابنه کوره ۷۰ یاشینه
یتکان آدم اوز عمرنده ۱۴۶ انگلیز میلی مسافه
یوریدر . تقریباً بر کره سینی ۶ مرتبه ایلانوب چیقمش
اولور .

ساج اوزونلغی - هیچ بر آلماسه و فرلماسه
ساج آلتی فولاج اوسارگه ممکن . اما کیساگان ساج
لرنک اوزونلغی ۲۵ فولاجغه پنه در .

صبی فیلسوف - آمریقادہ «نیویورق» شهرند
«ویم جامس سیدیس» اسمند ۱۱ یاشینده بر یهود بالا-

طورغان «قوسموس» ژورنالی نىڭ ياساغان حسابنه كوره: حاضر بتون دنياده ۸۶۰ تولى تىل بار؛ بونىڭ ۵۳ى آوروپاده. آمريكا ۱۱۴ تلىڭ، آسيا ۱۲۳ تولى تلىڭ وطينىدر. آمريكا ۴۱۷ تولى تلىده سويلاشلار؛ آزغنه خلقلى آسترااليا آطه لرنده ۱۱۷ تولى تىل باردىر. تولى شيوه لار ايسه ۵ مڭ نورلیدىر.

«مكة مكرمه» ده

(روسىيلى اسلام طلبه سىنىڭ جمعيت علميه سى)

«مكة مكرمه» ده اولان روسىيلى اسلام طلبه سى بىر «جمعيت علميه» تاسيس ايدوب پروگراملارنى يىرلى حكومت طرفىدىن ۱۳۲۷ نچى يىل ۳ نچى ذوالحجه ده تصديق ايتدىر مشلردىر. پروگراملارنى بىرلىكى فصل و ۲۰ ماده دن عبارت اولوب اوشبودىر:

I

«جمعيت علميه» دن مقصد:

- (۱) روسىيە دن تحصيل علم ايچون كان هر طلبه نىڭ علوم عربيه وعلوم دينيه بى زمانه مطابىق صورته تحصيلانه سعى وغيرت ايدوب معارفىدن خبردار ايتىمك.
- (۲) بو مقصد موافق اوقو خصوصىده نظام وپرو-گراملار تىرتىب ايدوب شوڭا موافق اقتدارلى مدرسلىر تعيين ايتىمك.
- (۳) طلبه لار بىننده ارتباط و اتحادنىڭ حصوله صرف همت ايتىمككە برابر مىلكته قايتىدقده قوم وقبيل سىنه موافق حرىكاته بولمىغە ترغيب ايتىمك.
- (۴) مشروطيت عثمانىيە بى كافى قانون اساسى دائىره سىندە مسائل دينيه وادبىيە ايله تدرىس و تهذيب اخلاقه عائد خصوصاتىده مذاكره ده بولمىق.
- (۵) جمعيتنىڭ طلبه بىه مخصوص بىر كىتابخانىسى اولوب

خاتونلار و فرىكلر - بوندىن بىر بىكى عصرلر مقدم فرىكلر خاتونلارنى اوقورغە يازارغە اوگرتىمكى جائز كورمازلر ايدى. خاتونلار شول درجه ده توبان و حرمتسىز حساب ايدىلور ايدى كه حتى خاتونلارده جان وارمى يوقمى؟ خاتونلار آدم نىسلدىنى دىگلمى؟ بىخلىرى شايع ايدى؛ اوشبو سفسطه نزالار كونلرنىڭ بىرنده حل ايدىلى. قرار و بىرلەش شى «خاتونلارده جان وار، همده خاتونلار آدم نىسلدىن» دىمكىن عبارت اولدى. ايشته شول كوندن اعتبارا خاتونلارنى اوقوتورغە وگوزل تىربىه قىلورغە كىرىشىلر و بونىڭ نىجەسى اولارق شومىكى مدنيت و علم دىناسى ميدانه چىقىدى.

هند پادشاهلارنى حقىنده ايسكى تاريخ - «مكة» ده دىياغه كلوب هندستانده كون كچرىش اولان عبدالله محمد اسملى ذات طرفىدىن، هندستانده اولان اسلام پادشاهلارنى حقىنده يازلمش بىر تاريخ كىتابى اوشبو كونلارده تابلەشدر. واق يازو ايله ۱۰۸۸ كانغده يازلمش بو اثرنى انگلىزلار اوز لسانلارنىه ترجمه ايتدىر مك ايله مشغوللردىر. «الكوترا» حيوانلارنىڭ عمرلورى آز قالمش - فرانسىز عالم لىرنىدىن اولان كامىل فلما رىون فكرىنه كوره بىر يوزنىڭ اولان جان ايلارنىڭ عمرلورى بارى اون مىليون بىللىر غنه قالمش. شوندىن صوڭك هواده اولان آزوت بتوى سببلى بتون جان اهللارنى هلاك اولچقىلر ايش.

عصب نىڭ ضعيفلىق - نىرؤ (عصب) لىرنىڭ ضعيفلىمكىنكى عقل خدمتى كولىكىدىن دىه ظن قىلورلر ايدى. اما بو كون علم و تجربەلر اثباتنه كوره بو شى عقل خدمتىدىن دىگىل بلكە كوب آشامقلىق سببىدىن در. بو خستەلىكىدىن قورتولمق ايچون آز آشامق وھضمى بىنگل نرسەلر آشامق بىردىن بىر چاره در.

«الكوترا»

راحت اويقو - اويقو آلدىدىن بىر كاسە قاينار صو ايچەك اويقونىڭ راحتلىكىنه وھضمنىڭ يىنگىللىكىنه سببدر. دىيادەغى تىل و شيوه لار - بتون دىيا خلقىنى بىر بىرى ايله مناسىبتكە و طائىشدر و غە خدمت ايتە

(۱۲) جمعیت نامنه غزته ژورنال و سائر آثار مفید جلب اولنه چق .

(۱۳) روسیه دن کلن ذوات کرامه جمعیت بر دفعه دعوتنامه کوندر چک .

(۱۴) جمعیتک ادارسی طلبه به مخصوص اولمغله عمومی اجتماعلرده جمله همشهر یار حاضر اولوب خصوصی جمعیتلرده بعض ذوات کرام دعوت اولنور .

(۱۵) جمعیتمز هر یرده اولان روسیه لی طلبه جمعیتلریله مناسبتنه بولنور .

بهر سنه ازومی قدر کتاب اشترا اولنوب باقی فضل پاره حفظ اولنور ق مقدار کافی جمع اولند قده مدرسه تأسیس اولنه چق .

II

مواد اساسیه

(جمعیت برمسلك سیاسی تعقیب ایتیمه چک)

- (۱) هر اوچ آیده بر دفعه رئیس، معاون، خزینه دار و سرکاتب رأی خفی ایله انتخاب اولنور .
- (۲) جمعیت هفته ده بر دفعه انعقاد ایدر .
- (۳) روسیه دن کلن هر طلبه جمعیتنه اعضا اولمق صفتنی حائزدر .

(۴) أعضالق صفتنی حائز اولمایان بر آدم جمعیتک قرارندن باشقه قبول ایدیله مز .

(۵) خطبه ده لسان و موضوع شخصیاته طوقونمایوب ادب دائره سنده سر بست اوله چق .

(۶) هر اعضا ادب و انصاف دائره سنده حق تنقیده مالکدر .

(۷) خارجدن هر کس سنوی اوچ روبله ویرمک شرطیله فخری اعضا قید اولنور .

(۸) جمعیتک اجرانندن خبر دار اینمک ایچون خارجه اولان اعضالره هر اوچ آیده بر دفعه راپور کونده ریلور .

(۹) جمعیتنه اعانه نامنه هر درلوشی قبول ایدلور .

(۱۰) خارجدن اعانه طلبی ایچون جمعیتک مطبوع دفترلری اولوب معاونت ایدن ذوات کرامه مقبوض سندی و بریلوب غزته لر واسطه سیله ابراز تشکرده بولنه چق .

(۱۱) جمعیت طرفندن کوندریلن أوراق و سائر جمعیتک مهرینی حاوی اوله چق .

اوتکان عدده بر قدر خطالر کیتدیکندن بو یرده تصحیح ایدلنه در :

خطا	صواب	بیت	باغانا	یول
باشقه لر	باشقه بر	۱۴۱	۱	۱۶
یاصالماینه	یاصالماینچه	»	۲	۲۵
حسات	حساب	۱۴۴	۱	۱۸
باشخصیت	باشخصی	۱۴۵	»	۱۷
فاطح	قاطعه	»	»	۳۲
حقیقی	حقیقی	۱۴۶	۱	۲۴
انسانینی	انسانیتی	»	۲	۲
اوتقه	مؤبد اوتقه	»	»	۱۰
مؤمن	مؤمن	»	»	۲۵
بورچلی	هر کیم بورچلی	»	»	۳۳
ثابت بولامی	ثابت بولومی	۱۴۷	۱	۷
دیه	دگل دیه	۱۵۱	۱	۳۱
بر منهب	بر منهب	»	۲	۸
دیگان کیوهک	کیوهک دیگان	۱۵۳	۱	۴
دینچیلرن	دینچیلر	»	۲	۵
همت ایدرگه	صرف ایدرگه	۱۶۰	»	۲

محرری : رضا الدین بن فخر الدین .

ناشرلی : محمد شاکر و محمد زاکر رامیفیلر

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدل: سنه لك ۵، آلتی آیلق ۲ روبله ۶۰ كاپك.
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:
سنه لك ۹، آلتی آیلق ۴ روبله ۶۰ كاپك در .

« شرق كىتابخانىسى » نده مصر - استانبول - هند -
 بيروت مطبوعاتى كلىتلى صورتده موجود در .
 مكتب و مدرسەلر ايچون هر فنډن، هر تورلى درس
 كتابلىرى، كولىب آلخوچىلرغە غايەت آرزان بىھايىلە كوندىرلىككە در .
 مفصل « اسامى الكتب » بوش بىبارلور .
 زادانكە سز نالور ايله بىبارلەماس . بىر سپارش (زاكاز)
 نڭ دورتدن برى قىدر زادانكە بىبارىلورگە تىوشلى .
 بوچتە مصارفى آلوچىدن .

شەرق كىتابخانىسى
 ضىاجى : احمد سىحاقى
 اورشوق نىشەزىدە
 نەئاسى ۱۹۰۶
 Адресъ: Орскъ, Оренбург. губ.
 Ахмету Исхакову.

« ملا نصرالدين »

ژورنالى نڭ بيشنچى سنە سىنە آبونە
 دفترى اچىلدى:

قىمتى: يىلغە ۵ سوم، ۶ آيغە ۳ سوم، ۳ آيغە ۱ سوم ۶۰ تىن .
 «ملا نصرالدين» هفتەلك بولوب اسلام عالمندەگى كولىكى
 ژورنال لرنىڭ اڭ كوزلى در . مەسلىكى نڭ حرىتى ، ھىدە
 فرقى نىزاع لرنىن اوستون طوروى ، اسلام عالمندەگى
 جراحتلرنى بىك توز تەيىن ايتوى ايله ممتاز در .

Адресъ: Тифлисъ, „МОЛЛАНВЕРДИНЪ“

« وقت » مطبوعە سەندە

ھەر تورلى كتابلر، خط و اسچوط بلانقەلرى ،
 كانژىرتلر، طوى و ضىافت ايچون زاپىسكەلر ،
 تبرىك ھەم وىزىت كارتوچكەلرى نفىس
 و كوزل روشدە اشلنە در . چىمتدن صورا -
 توچىلرغە تىز مدتدە اشلە نوب بىبارلە در .
 آدرس:

Оренбургъ, Редакция газ. „ВАКТЪ“

« كرىمف ، حسىنف شركتى ، كىتابخانىسەندە

كلىتە موجود كتابلر :

» ۵۳ ة ۳۹ ة	المراة الجديدة II	بھاسى بوچتە ايله	مشھور خانولر اثر
» ۴۸	دور عالم اثر عبدالرشىد ابراھىم ۴۰	» ۲۰	رضاءالدين بن فخرالدين ۱ سوم - ۱ سوم ۲۰ تىن
» ۴۲	دھرىلرڭ مذهبلىرى ابطال و آنلرنڭ مذهبلىرىنى	» ۲۰	تذكرة مستوره ياش
» ۲۹	و حاللرنى بيان	» ۲۴	قرلرە ھىدە
» ۲۵	مناصب دىنىيە اثر رضاالدين	» ۸	ترك خانملرى فرانسوز چەدن
» ۲۹	بن فخرالدين	» ۱۰	ترجمە
» ۲۵	خزىنە وزىمستوا مكتب	» ۷	مسلمەلر حرىتى اسلام قزىنڭ
» ۲۹	وزكات اثر ر . فخرالدين	» ۵	اولگى و حاضرىك حالى محررەسى
» ۲۵	پاپالر و ملالر ياخود ايوان	» ۴۸	گلنار خانم ، ر . رقىبىف ترجمەسى
» ۲۹	غوس تارىخىدن بر واقە	» ۴۰	خانملرە مخصوص عائلە درسارى
» ۲۵	اسلام و ھانوتو مؤلفى محمد	» ۲۹	محررى ملك زادە فواد
» ۱۲	عبدە ، مترجمى ذ . قادرى	» ۲۵	تحرير المرأة ۱ مؤلفى قاسم
» ۱۰	واق بورچ اورنلرى	» ۲۵	بك امين

ОрЕНБУРГЪ } Т В У „КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ И КО“
 ۱۵۱۵

«وقت» اداره خانه سينگ اوز مطبعه سنده نفيس روشده اعلا كاغدگه باصلوب چقان
توبانده گي اثرلر اداره ده هم مشهور كتابچيلرده ساتلمقده در: اداره دن يوزلب آلوچيلرغه
مخصوص اسكيد كه قنور. آدرس: „ВАКТЪ“ редакция газ. Оренбургъ.

ايكنچي مرتبه باصيلوب چقدى:

رحمت الهيه نك عموميتى مسئلهسى محترم موسى افندى
بيگيى نك قوزغاتوى ايله كوتاريلوب هر يرده منا-
ظره وتورلى قيل قال لرگه سبب بولمش ايدى. حقيقتنى
ايضاح ايچون محررمز رضاء الدين حضرت بو
مسئله ده علماء كرامنك اثرلرن تفتيش فيلوب مشهور
مجتهد «ابن القيم الجوزيه» حضرتلرينك «حادى

رحمت الهيه

مسئلهسى

الارواح» كتابنده غى بو خصوص نى جامع فصلندن اقتباس همده اوز طرفندن بيك مفيد شيار
علاوه ايتوب بيك قيمتلى بر اثر ميدانغه كتورمش. بر ملب ۱۰ تين؛ پوچته ايله ۱۲ تين.

اثر: رضاء الدين بن فخرالدين. الك معتبر اصلاردن آلنوب يازلمش
بر اثر بولديغى جهنندن هر كم ايچون؛ خصوصا مكتبده بالارغه اوقتور
ايچون، غايت موافق بر اثر در. هر كم آكلارلق صورتده پيغمبرمنك
حياتى، نبوتى و اشلىرى بيان قيلنمشدر. نفيس صورتك، بوياولى رامكاده
باصلغان؛ غايت ياخشى كاغده. حقى ۲۰ تين، پوچته ايله ۲۴ تين.

محلل

استانبولده مكتب سلطانى مأذونلرندن عثمان جليللر اثرى.
ابندائى ورشدى مكتبلرده اوقومتق همده بولاي مطالعه ايدوب
فائده ليمك ايچون غايت آچيق تركى تلمك «تاريخ اسلام» ۲ نچى
مرتبه باصلوب چقدى. حقى ۱۸ تين پوچته ايله ۲۲ تين.

تاريخ اسلام

گيمنازيا وريالنى مكتبلرده درس ايتلوب اوقتولا
طورغان درس كتابلرندن استفاده ايله فاتح كريموف
و نورالدين آغەيفى طرفندن ترتيب ايدلگان بو
جغرافيا كتابى اوز تلمزده برنجى مرتبه اوله رق باصلمشدر.

جغرافياى عمانى

تلى آچيق، افاده سى يكل، مكتبلرده درس كتابى اوله رق قبول ايتلورگه بيك مناسبدر. معلملر
بر مرتبه بو كتاب ايله طانشسه لر آلوب اوز شاگردلرينه تدريس ايتيه چكلرى و فائده سى كوب
كوريله چكى شبهه سزدر، نفيس روشده باصلغان و ۱۰۰ بيتدن آرتق اولان بو كتابينك
بهاسى بره ملب ۳۰ تين، پوچته مصرفيله ۳۶ تين.

اصول جديده نك شرعا و عقلا مقبوليتى هم آنك سلفلر اصولى
ايدىگى حقدده، باشنده مشهور الشيوخ زين الله النقشبندى
حضرتلرى بولديغى حاله، ترويسكى علماسينك امضاسيله اعلام
نامه، عمومى نصيحت هم «وقت» طرفندن قوشلغان بر مقدمه دن
عبارت آچق تركى تلمك بر رساله اولوب گوزل روشك ۲ نچى
مرتبه باصلوب چقدى. بهاسى ۵ تين يوزى ۳ صوم.

ترويسكى علماسى

و اصول جديده

